

SONJA KIRCHHOFFER
Kumrovec

BARBARA VODANOVIĆ
Sveučilište u Zadru

Izvorni znanstveni članak
81'373.23(497.5 Zadar)"1289"(093)

Metodološki pristup proučavanju antroponimije na primjeru zadarskih dokumenta iz 1289. godine

Cilj je ovog rada predstaviti jedan od mogućih pristupa u istraživanju antroponimije. U radu je korištena srednjovjekovna objavljena privatnopravna građa, a ključni su imenski podaci ubilježeni u bazu podataka i potom podvrgnuti statističkoj analizi. Autorice polaze od pretpostavke da u srednjem vijeku ne postoji definiran imenski obrazac i da je imenovanje konglomerat vrlo različitih podataka. Istraživanje je potvrdilo postavljenu hipotezu pokazavši da imenovanje nije u potpunosti proizvoljno i da velikim dijelom ovisi o ulozi koju imenovana osoba ima u dokumentu. Uz osobno ime kao jedini stalni element u imenovanju javlja se i velik broj drugih nepostojanih imanentnih i objektivnih elemenata, što znači da se struktura imenovanja mijenja u pogledu sastava i rasporeda zabilježenih elemenata. Unatoč neujednačenosti u upotrebi elemenata imenovanja primjetna je tendencija ka jednostavnijem načinu imenovanja čiji će produkt s vremenom biti ustaljeno prezime.

Ključne riječi: metodološki pristup, antroponimija, srednji vijek, Zadar

Imenovanje

Ovaj je rad usmjeren na istraživanje antroponimije i cilj mu je predstaviti jedan od mogućih metodoloških pristupa u njezinom proučavanju. Istraživanje antroponimije značajno je za bolje upoznavanje načina funkcioniranja određenog društva jer zahvaljujući analizi imenovanja dobivamo vrijedne podatke o društvenim odnosima, strukturi obitelji, kao i vrijednostima koje je određeno društvo propagiralo.¹ Za potrebe analize podataka iščitanih iz pisane građe sastavljena je baza podataka

¹ Ovom prigodom zahvaljujemo dr. sc. Mariji Karbić i dr. sc. Anamariji Kurilić koje su pripomogle u oblikovanju ovog rada svojim sugestijama i primjedbama, kao i dr. sc. Marku Jerkoviću koji nam

s ciljem unapređivanja metodološkog pristupa istraživanju antroponimije, u smislu postizanja veće egzaktnosti u proučavanju podataka. Svi antroponimijski podaci koji su upotrebljavani u pregledanoj pisanoj građi, o kojoj će biti više govora kasnije, uneseni su u bazu, a potom su podvrgnuti statističkoj analizi.

U istraživanju načina imenovanja u srednjem vijeku korištena je objavljena privatnopravna građa zbog njene dostupnosti i kratkoće raspoloživog vremena. Obradile smo dokumente pohranjene u Spisima zadarskih bilježnika Henrika i Creste Taralla: 1279 - 1308 (*Notariorum Iadrensiū Henrici et Creste Tarallo acta quae supersunt: 1279 -1308*),² ubilježene od 20. srpnja 1289. do završno s upisom od 25. srpnja 1289. godine. Mali broj obrađenih dokumenata (24 dokumenta) posljedica je činjenice da je ovdje prednost imao pristup nad samom građom, s tim da je u svrhu egzaktnosti nevelik broj podataka kompenziran činjenicom da su u ispravama analizirana sva zabilježena imena pri čemu se u njihovoj analizi vodilo računa o ulozi koju su imala u ispravi. Izabrani pristup rezultat je težnje za boljim upoznavanjem načina imenovanja pojedinaca različite staleške pripadnosti.

Kroz identifikaciju pojedinaca unutar obitelji dolaze do izražaja obiteljski odnosi, koji promatrani sami za sebe ukazuju na šire odnose unutar društva. Obitelj kao temeljna jedinica društva odražava civilizacijski sustav vrijednosti, i važna je u proučavanju društvene povijesti. U širem kontekstu identifikacija ukazuje na društvenu stratifikaciju s obzirom na stalešku pripadnost, rodnu, a u nekim slučajevima i dobnu podjelu članova neke zajednice. Identifikacija na temelju imena i prezimena danas je opće prihvaćena pri čemu se u službenim dokumentima navodi i osobno ime jednog roditelja, majke ili oca po želji, kako bi se u slučaju većeg broja nositelja istog imena i prezimena izvršila diferencijacija. Osobno je ime najstariji posvjedočeni dio imenovanja u indoeuropskih naroda, premda je za pretpostaviti da sličan razvojni put imaju drugi neindoeuropski narodi jer se svaka ljudska zajednica morala suočiti s problemom oslovljavanja i međusobnog razlikovanja njezinih članova.³ Razvojem društva i rastom broja članova određene zajednice javila se potreba za dodatnim elementima imenovanja. Istraživanja imenskog obrasca indoeuropskih naroda pokazala su da je većina naroda ove skupine upotrebljavala uz osobno ime i patronim.⁴ Primjerice, stari su se Grci u svakodnevnoj komunikaciji koristili osobnim imenom i patronimom, a u službenom predstavljanju bi dodavali spomenutim

je pomogao u razmatranju pravne terminologije, ali i dao informacije o odnosu civilnog i kanonskog prava u teoriji i praksi.

2 Mirko Zjačić, *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Taralla: 1279-1308=Notariorum Iadrensiū Henrici et Creste Tarallo acta quae supersunt: 1279-1308*, Zadar 1959, 99-109.

3 Anamarija Kurilić, *Pučanstvo Liburnije od 1. do 3. stoljeća po Kristu: antroponimija, društvena struktura, etničke promjene, gospodarske uloge*, doktorska radnja, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru 1999: 11.

4 J. Heurgon, *Onomastique étrusque, L'onomastique latine*, Paris, 1977, 29; prema A. Kurilić, n. dj., 11.

elementima demotik (podatak o četvrti iz koje su potjecali).⁵ Razvojem društva povezanog sa sve složenijom teritorijalnom organizacijom kojom su se trebali regulirati međusobni političko-gospodarski odnosi, mijenjali su se i komplicirali odnosi među pojedincima i zajednicama, što je moralo naći odraza u načinu imenovanja.⁶ Imenovanje rimskog svijeta u odnosu na grčki je složenije. Rimski način imenovanja se uglavnom povezuje s troimenskim obrascem sastavljenim od prenomena, gentilicija i kognomena.⁷ U rimskom je sustavu evidentirano došlo do pretvaranja patronima u gentilicij, odnosno pojave u kojoj ime oca izraženo u genitivu prelazi u pridjevni oblik imena koji tada više ne označava podrijetlo od pojedinca (oca) već od zajedničkog pretka.⁸ Ipak, novija istraživanja rimskog obrasca pokazuju da je ovakav način imenovanja karakterističan za relativno kratko razdoblje rimske povijesti (kraj Republike i početak Carstva) te da se prije i poslije navedenog perioda u imenovanju češće preferira binominalni sustav.⁹

U srednjem vijeku ne možemo govoriti o postojanju normativnog imenskog obrasca jer su elementi korišteni u identifikaciji s obzirom na svoju vrstu i način upotrebe neujednačeni. Uz osobno ime u razvijenom srednjem vijeku javlja se prezime, ali i drugi elementi koji se mogu podijeliti na imanentne i objektivne elemente u imenovanju. U imanentne (ili prirodne) elemente koji se tiču same osobe ulaze imena, prezimena, patronimi, nadimci, etnonimi i podrijetlo, a u objektivne (ili transcendentne)¹⁰ elemente ulaze podaci koji označavaju poslove (zanimanja i službe), oslovljavanja i građansko-pravni status. Upotreba spomenutih elemenata rezultat je, vjerujemo, specifičnih okolnosti prilikom zapisivanja imena, a ne službenih zakona, zbog čega imenovanje u srednjovjekovnom periodu predstavlja mješavinu vrlo različitih podataka. Samo istraživanje će pokazati koliko je način imenovanja proizvoljan, odnosno uvjetovan potrebama koje se mogu iščitati iz sadržaja isprave.

5 *The World of Athens. An Introduction to Classical Athenian Culture*, Joint Association of Classical Teachers' Greek Course Background Book (razni autori), Cambridge University Press, reprint iz 1989. (1. izd. 1984.), 159 § 4. 16, v. i 158 § 4. 15, 122-123 § 2.50-2.51, 9-10 § H. I. 11; prema A. Kurilić, n. dj., 11-12.

6 A. Kurilić u svojoj je disertaciji argumentirano osporila italocentrističku teoriju koja pojavu kolektivnog imena tipa gentilicija (sličnog prezimenu) u antičkom svijetu tretira kao latinsko nasljeđe koje romanizacijom postaje svojina drugih naroda. Autorica je ukazala da se neovisna pojava zajedničkog imena u drugih naroda može povezati sa specifičnim društvenim uvjetima razvoja pojedinih zajednica uz preduvjet njihova višeg stupnja društvene organizacije; opširnije A. Kurilić, n. dj., 14-16.

7 Robert Matijašić, *Uvod u latinsku epigrafiju*, Pula 2002, 58.

8 A. Kurilić, n. dj., 11.

9 Benet Salwey, What's in a Name? A Survey of Roman Onomastic Practice from c. 700 B.C. to A.D. 700, *The Journal of Roman Studies*, 1994, 144-145.

10 Pod pojmom transcendentna podrazumijevamo u širem smislu svaki, o spoznajnoj svijesti neovisan, samosvojan, zbiljski objekt koji postoji izvan subjekta.

Analiza načina imenovanja

Termin identifikacija može se upotrebljavati u kontekstu pripadnosti osobe određenoj društvenoj skupini s kojom se ista poistovjećuje. Izraz identifikacija u ovom radu podrazumijeva imensku identifikaciju kojom se izražava povezanost prvenstveno unutar obitelji premda se pokušava ustanoviti i prisutnost drugih oblika veza i njihova odraza u imenovanju, primjerice onih poslovnog predznaka. Jedna od definicija obitelji kaže da ona podrazumijeva zajednicu utemeljenu na zajedničkom stanovanju užih bioloških srodnika s potomcima barem jednog odraslog člana obiteljske zajednice.¹¹ Članovi uže obitelji danas dijele prezime dok u drugoj polovici XIII. st. pojam užeg srodstva nije nužno podrazumijevao upotrebu kolektivnog imena. U pojedinim primjerima sigurno je da su članovi uže obitelji nosili zajedničko ime, no takvi su primjeri sigurni samo za neke obitelji iz viših slojeva zbog posjedovanja pisane građe koja omogućava praćenje ponašanja drugog elementa u imenskoj formuli dočim kod ostalih društvenih slojeva nema mogućnosti za točnije evidentiranje iste pojave.

U literaturi se najčešće govori o dva načina rodbinskog organiziranja: vertikalni i horizontalni tip. U vertikalnom tipu rodbinskog povezivanja srodstvo se računa po unilinearnom principu, a u horizontalnom prema bilateralnom srodstvu.¹² Unilinearno srodstvo podrazumijeva pripadnost isključivo jednoj liniji podrijetla.¹³ Bilateralno srodstvo pak podrazumijeva da pojedinac prati svoje podrijetlo kroz oba roditelja pri čemu zbog velikog broja srodnika, po obje linije srodstva, dolazi do njihova reduciranja na uski krug rođaka.¹⁴ Osnovna razlika između ova dva tipa povezivanja je u činjenici da vertikalni tip polazi od zajedničkog pretka, a horizontalni od pojedinca te uključuje skupine ljudi povezane s njime preko oba roditelja.¹⁵ Uspoređivanjem ova dva sustava uočeno je da je patricijat u dalmatinskim komunama tijekom razvijenog i kasnog srednjeg vijeka¹⁶ preferirao pretežito vertikalni sustav agnatskog tipa, zahvaljujući kojem je mogao ranije uspostaviti čvršći imenski obrazac kao sredstvo izražavanja pripadnosti obitelji.¹⁷ Kod nižih društvenih slojeva situacija je drugačija i tu se uslijed nepostojanja zajedničkih političko-gospodarskih interesa spomenuti slojevi identificiraju većinom horizontalnim sustavom zbog čije

11 Anamarija Kurilić, *Obitelj u ranorimskoj Liburniji*, *Radovi Filozofskog fakultet u Zadru*, 34 (21)1995, 51.

12 Zdenka Janeković-Römer, *Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu u XIII. i XIV. stoljeća*, *Historijski zbornik*, 1 (XLV)1992, 179.

13 William A. Haviland, *Kulturna antropologija*, Zagreb 2002, 263.

14 Isto, 277.

15 Isto, 278.

16 Od 11. st. kognatski se model na području Europe počeo zamjenjivati agnatskim. U Zadru je od kraja 11. st. agnatska obiteljska struktura sve prisutnija, a sličan se proces može pretpostaviti i za druge dalmatinske komune tog vremena, v. Zrinka Nikolić, *Rodaci i bližnji: dalmatinsko gradsko plemstvo u ranom srednjem vijeku*, Zagreb 2003, 33–34.

17 Opš. o agnatskoj i kognatskoj struktura obitelji, Z. Nikolić, n. dj., 20–34; Z. Janeković-Römer, n. dj., 179–194.

centriranosti na pojedinca duže ustrojavaju svoj imenski obrazac.¹⁸ To zapravo znači da spomenuti sustav čine rođaci s majčine i očeve strane zbog čega je način imenovanja u okviru bilateralnog ili kognatskog srodstva neodređen, promjenjiv i nestalan.¹⁹

Problem koji se pojavio tijekom analiziranja načina imenovanja vezan je uz određivanje uloga pojedinih elemenata u imenovanju, a što je posljedica različitog i nenormiranog načina povezivanja unutar obitelji. Osobite poteškoće zadaje identificiranje imanentnih elemenata izvan kategorije osobnog imena, što je posljedica nestandardiziranosti imenovanja u srednjem vijeku te je u velikom broju primjera bilo teško odrediti je li u pojedinim slučajevima riječ o prezimenu, patronimu, ili nekoj drugoj antroponimijskoj kategoriji. Kako bi se postigao što veći stupanj objektivnosti nastojalo se u konzultaciji dostupnih izvora odrediti podrijetlo elemenata koji se pojavljuju u imenovanju, a pri tome je procjenjivan postupak identifikacije kao E = točan, IN = interpretativan i I = nesiguran. Podatak je označen kao točan ukoliko je izrijekom spomenut, kao moguće dokaziv ukoliko se do zaključka došlo na osnovi znanstvene interpretacije, a kao nesiguran ukoliko nam je njegovo značenje još uvijek nedokučivo.

Pisanje ovog rada trebalo je dati odgovore na nekoliko pitanja. Trebalo je utvrditi prisutne elemente u identifikaciji osoba i njihovu ulogu u njoj te izvršiti njihovu komparaciju vodeći pri tome računa o različitosti analiziranih osoba, uvjetovanoj društvenim čimbenicima. Kako se pojedine osobe pojavljuju više puta u dokumentima, analizirani su načini i razlozi drugog imenovanja pri čemu se nastojala utvrditi postojanost ili nepostojanost prethodno zabilježenog načina imenovanja te u slučaju njegove promjenjivosti ustanoviti na koji se način ime mijenja.

Kvantitativna i statistička analiza građe

Vrste uloga u ispravama

Od ukupno 176 upisa utvrđeno je da se u 150 upisa javljaju osobe muškog spola (M), u 19 ženskog (Ž) dok je ostatak od 7 upisa neidentificiran i označen u bazi podataka slovom N (v. Grafikon 1). Broj od 176 zabilježenih osoba i njihova brojčana raščlamba po spolu samo je približno točna. Problemi sa bilježenjem spola vezani su uz upise u kojima je ispušteno ime osobe, a u kojima je osoba bila od manjeg značenja za ispravu zbog čega se njeno ime nije uopće spominjalo.²⁰ Svi ostali upisi kod kojih je bilo poteškoća u identifikaciji spola usko su povezani s neizdiferenciranim brojčanim podacima. Tako spol nije bilo moguće identificirati u upisima u kojima

18 Z. Janeković-Römer, n. dj., 179.

19 Horizontalni sustav se tretira rodbinskim, odnosno kognatskim u smislu pozivanja na rođake s majčine i očeve strane, v. Z. Janeković-Römer, n. dj., 180.

20 Npr. ...*bicario et* (ime ispušteno), *ladrensibus, et aliis*. (SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289, r.br. 125).

se u sklopu uvodnog ili zaključnog dijela isprave navodila samo nazočnost drugih osoba bez da se one imenuju, te su zbog nedostatka podataka ubilježene izrazom *et aliis*.²¹ Nadalje, spol nije identificiran i u upisima vijećnika i drugih službenika koji su u pojedinim primjerima ubilježeni samo svojom službom. Jasno je da se u tim ulogama javljaju muškarci premda to nije izričito navedeno, međutim zbog činjenice da su te osobe ubilježene u množini te da ne posjedujemo točan podatak o njihovoj brojnosti uvrštene su u neidentificiranu kategoriju.²² U dijelu upisa kod kojih je, također, spol ostao nerazjašnjen, baštinici nisu poimence spominjani već su označeni pravnom formulacijom *heredibus*.²³ Spomenuta se formulacija najčešće upotrebljava uz izraz *successoribus*, a njihova je u osnovi zajednička zadaća osigurati trajnost pravnom činu.²⁴ Iz navedenih primjera jasno je da se u određenom broju upisa pod jednom ulogom javlja veći broj osoba, no bez točnog podatka o njihovoj brojnosti zbog čega je broj upisa od 176 osoba približno točan.

U 146 upisa se javljaju žive osobe, a u 30 mrtve. Među mrtvim osobama je 29 muškaraca i 1 žena. Prema zabilježenim rodbinskim odnosima u dokumentima može se utvrditi da među umrlima prevladavaju očevi (73%) i muževi (17%). Očito je da je među umrlima najviše roditelja, te da nešto veću smrtnost imaju muževi u odnosu na žene što se možda može objasniti razlikom u godinama supružnika jer su žene obično ulazile u brak znatno mlađe od muškaraca.²⁵

Zabilježene se osobe javljaju u vrlo različitim ulogama, a s obzirom na njihovu brojnost pokušali smo ih razvrstati u nekoliko kategorija prema temeljnim značajkama njihova pojavljivanja, a sa ciljem uočavanja možebitne povezanosti uloge i imenovanja. Ukupno smo na osnovi sadržaja isprava ustanovili tri vrste uloga od kojih je svaka strukturirana od više vrsta poduloga (v. Grafikon 2). Kategorija Ugovorne strane i pravni čin obuhvatila je kao što ime kaže osobe čijom je voljom i suglasnošću zaključen određeni pravni posao, odnosno sve osobe koje su glavni sudionici isprave pri čemu je primaran cilj bio utvrditi načine njihova imenovanja te dobiti uvid u različite vrste sklopljenih pravnih radnji. Druga je vrsta uloga nazvana Osobe zabilježene u imenovanju ugovornih strana, a koja je obuhvatila samo osobe koje su poslužile kao sredstvo imenovanja ugovornih strana. Treća je kategorija uloga određena pojavom osoba koje ne ulaze u kategoriju ugovornih strana, niti su zabilježene

21 Npr.*filio Cande Iadrensisbus, et aliis*. (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r.br. 19).

22 Npr. *Cum in pleno et maiori consilio ciuitatis Iadrensis (...)*. (SZB, dok. 4. (L. 1.), 21. VII. 1289, r.br. 26).

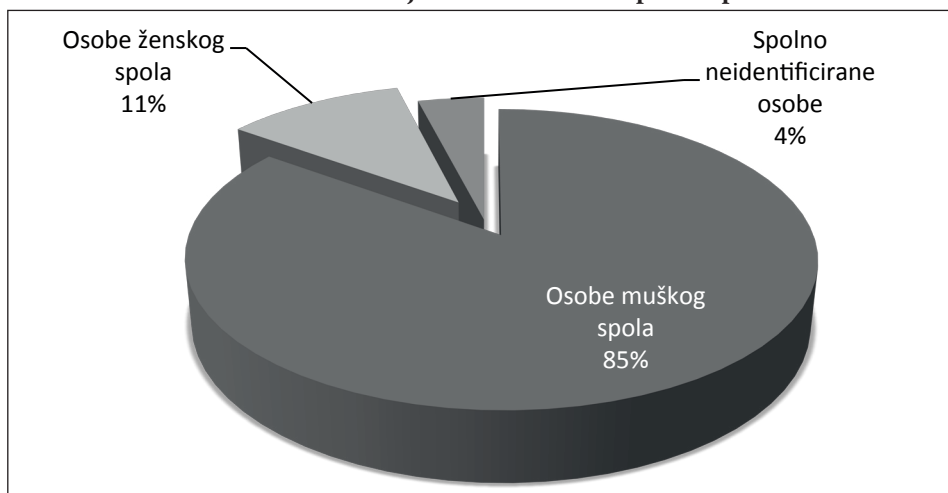
23 Npr. ...*ab heredibus olim dicti magistri Stephani de (Orlan)do(...)*. (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r.br. 46).

24 Npr. ...*cum meis heredibus et successoribus tibi et tuis heredibus et successoribus (...)*. (SZB, dok. 13 (L. 2'), 23. VII. 1289.). Opširnije o trajnosti ugovora i uopće samim srednjovjekovnim ugovorima na istočnoj obali Jadrana, B. Grbavac, *Notarijat na istočnojadranskoj obali od druge polovice 12. do kraja 14. stoljeća*, doktorska radnja, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010.

25 Shulamith Shahar, *The Fourth Estate. A history of Women in the Middle Ages*, London 2003, 126–172.

u njihovom imenovanju te je nazvana Druge osobe u pravnom činu. Spomenuta je posljednja kategorija obuhvatila osobe čije je navođenje bilo najvećim dijelom nužno za pravnu učinkovitost neke radnje, a pri čemu je bilo važno uočiti način imenovanja istih lica.

GRAFIKON 1. Broj analiziranih osoba prema spolu

Od navedenih kategorija veću učestalost bilježi ona nazvana Druge osobe u pravnom činu koja se javlja otprilike u 70-ak upisa, a od tog broja su u samo 4 upisa identifikirane žene. Brojka je neprecizno određena jer je jedan dio osoba koje se javljaju u ovoj ulozi ostao neidentificiran imenskom formulacijom.²⁶ Spomenuta kategorija obuhvaća osobe nazočne u sastavljanju isprava, „usputno imenovana lica“, službeno prisutne osobe ili primjerice javne osobe. Najvećim dijelom ovdje su prisutne osobe koje su nazočile sastavljanju isprave, a koje su ubilježene u 39 upisa.²⁷ U 16 upisa se javljaju uvjetno rečeno usputno imenovana lica,²⁸ odnosno osobe čije je navođenje rezultat potrebe za utvrđivanjem i opisom granica nepokretne imovine koja je ujedno predmet isprave. U podkategoriji službenih lica zabilježeno je 13 upisa osoba nazočnih po službi (npr. nazočan po službenoj dužnosti odvjetnika²⁹). Najmanji broj upisa bilježe osobe iz javnog života koje se navode u uvodnom dijelu isprave,³⁰ a čija prisutnost približava privatnu javnoj ispravi.

26 Npr. ...*et aliis*, (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289. i dr.). Spomenuti izraz u konkretnoj ispravi na neodređen način ukazuje na veći broj osoba koje su bile nazočne sastavljanju isprave.

27 Npr. ...*presentibus Martino de Ritesa et Bogde, filio Cande Iadrensibuss*, (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r.br. 17 i 18).

28 Npr. ...*et de austro apud uineam Marie de Baçica*, (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 13).

29 Npr. ...*Micham Mataffarri, nostre curie aduocatum* (SZB, dok. 15 (L. 3.), 23. VII. 1289, r.br.111).

30 Npr. ...*Iadere temporibus equidem domini Iohannis Dandulo, incliti ducis Uenetiarum* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r.br. 1).

Ova kategorija obuhvaća one osobe koje najvećim dijelom imaju sporednu funkciju u ispravi, u smislu samog predmeta isprave, te je njihova zadaća svedena na osiguravanje pravne učinkovitosti određenog čina. Mali postotak žena u ovoj kategoriji ukazuje na nešto drugačiji tretman žena pred zakonom u odnosu na muški svijet. Određena prisutnost žena u okviru ove kategorije, iako u funkciji „usputno imenovanih lica” ili u ulozi osoba koje su samo nazočile sastavljanju isprave, ukazuje da su žene mogle dati učinkovitost pravnom činu. Takva neznatna i „manje značajna” zastupljenost žena u spomenutim ulogama pokazatelj je ženina podređena položaja, no i raskoraka između pravnog i svakodnevnog života u kojem je žena unatoč nepovoljnom tretmanu mogla sudjelovati u pravnim aktima, iako doduše u nezahtjevnim ulogama.³¹

Kategorija Ugovorne strane i pravni čin druga je po učestalosti javljanja sa 64 upisa, od čega se njih 14 odnosi na žene. Njom su obuhvaćene osobe uključene u različite vrste pravnih poslova pri čemu su najčešće zabilježeni poslovi kupoprodajnog karaktera (*venditio*)³², a priličan je broj i onih isprava kojima se pravno reguliraju različite novčane transakcije vezane uz dugovanja (*instrumentum obligationis*).³³ Nešto veću zastupljenost imaju i poslovi imenovanja pravnih zastupnika (*litteras procuratoria*)³⁴ i različiti imovinski sporovi (npr. neisplata poreza).³⁵ Pravne radnje poput najma (*locationes*), *locationes ad standum*³⁶ i *locationes ad laborandum*³⁷ javljaju se u manjem broju primjera dok najmanju prisutnost u pregledanoj građi imaju darovanja (*donatio*)³⁸

31 Što je žena bila nižeg položaja, to je imala veću slobodu poslovanja, što je proizlazilo iz činjenice da je iz nužde morala zarađivati za život. Žene iz viših slojeva su u nekim slučajevima mogle sudjelovati u zahtjevnijim poslovnim ulogama od onih siromašnijih što je posljedica njihova statusa i specifičnih okolnosti u kojima su se u tim prigodama našle, no sigurno su poslovno aktivne bile u manjem broju jer su za njih vrijedila druga pravila u raspolaganju imovinom, a što je bilo povezano s činjenicom da se u bolje stojećim obiteljima više vodilo računa o imetku. Mali broj obrađenih dokumenata nije nam omogućio da egzaktno potvrdimo ili odbacimo ranije navedeno. Više o ulozi žene u različitim transakcijama tijekom kasnog srednjeg vijeka v. Sabine Florence Fabijanec, Žensko upravljanje nekretninama u drugoj polovici 14. st. u Zadru, *Historijski zbornik*, LIX (2006), 33–52.

32 Primjer isprave vezane uz kupoprodaju: (SZB., dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289.)

33 Primjer isprave vezane uz namiru duga i zalog kuće: (SZB, dok. 23 (L. 4), 25. VII. 1289.).

34 Primjer isprave vezane uz imenovanje prokuratora (*litteras procuratoria*): (SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289.).

35 Primjer isprave vezane uz imovinski spor koji je nastao zbog neslaganja s oporučnom raspodjelom u kojoj je traženo da se oporuka poništi (*de bona testamentariga querela*): (SZB, dok. 15 (L. 3), 23. VII. 1289.).

36 Primjer isprave u kojoj osoba stupa u službu, u konkretnom slučaju težačku (*ad standum*): (SZB, dok. 22. (L. 4.), 25. VII. 1289.). Opš. o ovoj ispravi piše N. Jakšić u radu pod naslovom: „Vladarska zadužbina sv. Bartula u srednjovjekovnom selu Tršci“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 42, 21–22.

37 Primjer isprave vezane uz dogovaranje uvjeta najma zemljišta koje se uzima u obradu (*ad laborandum*): (SZB, dok. 3. (L.1), 20. VII. 1289.).

38 Primjer isprave vezane uz darovanje pokretnina i dogovor oko uživanja ženskog vlasništva (*donatio et contractus*): (SZB, dok. 14 (L. 3'), 23. VII. 1289.).

i poslovi koji su izričito vezani uz miraz (*de dotibus*).³⁹ Ova kategorija daje podatke o načinu imenovanja ugovornih strana u ispravi pri čemu vrsta sklopljenih poslova upućuje na ovisnost načina imenovanja o ulozi osobe u određenom poslu, odnosno značenju koje osoba ima u dokumentu. Očito je da je najviše poslova vezano uz aktivnosti kupnje i prodaje, a razmjerno je velik i udio novačnih poslova. Razdioba sudionika isprave u kojoj se diferenciraju ugovorne strane od ostalih omogućava usporedbu njihova načina imenovanja, što u konačnici ukazuje da imenovanje uvelike ovisi o ulozi osobe u dokumentu. Žene su u svakoj od navedenih kategorija slabo zastupljene, no u ovoj kategoriji su prisutnije nego u drugima što ukazuje da su žene mogle sudjelovati u poslovnim transakcijama, iako to najvećim dijelom čine kao udovice, premda ih ponekad u takvoj ulozi nalazimo za života muža,⁴⁰ pa čak i za djevojaštva što je uistinu rijetko i ovdje nije evidentirano.⁴¹

Kategorija Osobe zabilježene u imenovanja ugovornih strana je po brojnosti na posljednjem mjestu, te je ukupno čini 40 upisa od čega se samo u 1 upisu osoba identificira pozivanjem na ženu. Ovdje su evidentirane uloge oca, muža, žene i širih rodbinskih odnosa.⁴² Unutar nje najzastupljenije je povezivanje sina s ocem (u 26 upisa)⁴³, dok se u 5 upisa kćer povezuje s ocem.⁴⁴ Povezivanje žene s mužem javlja se, također, u nekoliko upisa,⁴⁵ a muž se povezuje sa ženom samo iznimno.⁴⁶ Prisutni su i širi rodbinski odnosi koji nisu precizirani⁴⁷ pri čemu se takve šire relacije javljaju

39 Primjer isprave vezane uz primitak miraza (*dotis*): (SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289.).

40 Npr. *...transactamus uobis quidem Ulecte caligario, filio condam Diminoslaui et Lubislaue coniugibus, habitatoribus Iadrensisibus...* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 5.). Ovaj primjer ukazuje na ženinu prisutnost u poslovima transakcije, a što pokazuje da su žene mogle zajedno s muževima sudjelovati u raznim poslovima. Ovdje ne isključujemo mogućnost da se iza ženina pojavljivanja krije potreba da suprug dobije suglasnost supruge u korištenju njenih novčanih sredstava, no to se iz samog teksta ne može direktno iščitati, ali nije nemoguće za pretpostaviti. Zakonska odluka iz 1305. godine otežava mužu korištenje ženine imovine uvođenjem dodatnih ograničavajućih čimbenika u upravljanju imovinom. Spomenute odredbe osim ženinog pristanka u muževljevom upravljanju imovinom traže i suglasnost Velikog vijeća, što indirektno potvrđuje očito česte imovinske manipulacije, pokazujući daljnji razvoj imovinskog prava u bračnim odnosima jer je mužu otežano upravljanje ženinom imovinom, a što ukazuje da zakon počinje štititi ženu, odnosno njezinu imovinu ili možda jednostavno rečeno ženinu agnatsku obitelj, vidjeti Lujo Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Zagreb 1996, 180-183. Ovdje treba nadodati da isprave iz druge polovice XIV. st. u više navrata potvrđuju zajedničko poslovanje supružnika v. S. F. Fabijanec, n. dj., 38-44.

41 S. F. Fabijanec, n. dj., 38-44.

42 Npr. *Mariam et Lucam, fratrem cum sorore* (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 153), iako su Marija i Luka identificirani kao brat i sestra, ovo srodstvo nije uključeno u međuljudske odnose, odnosno kategoriju nazvanu Osobe zabilježene u imenovanju ugovornih strana jer je riječ o osobama koje su imale primarnu, a ne sekundarnu ulogu u dokumentu.

43 Npr. *Ulecte caligario, fili condam Diminoslaui* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 5).

44 Npr. *Dragomerra, filia Petri Maličia de Arbo* (SZB, dok. 14. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 107).

45 Npr. *Agapi, relicta condam Stančii*, (SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 34).

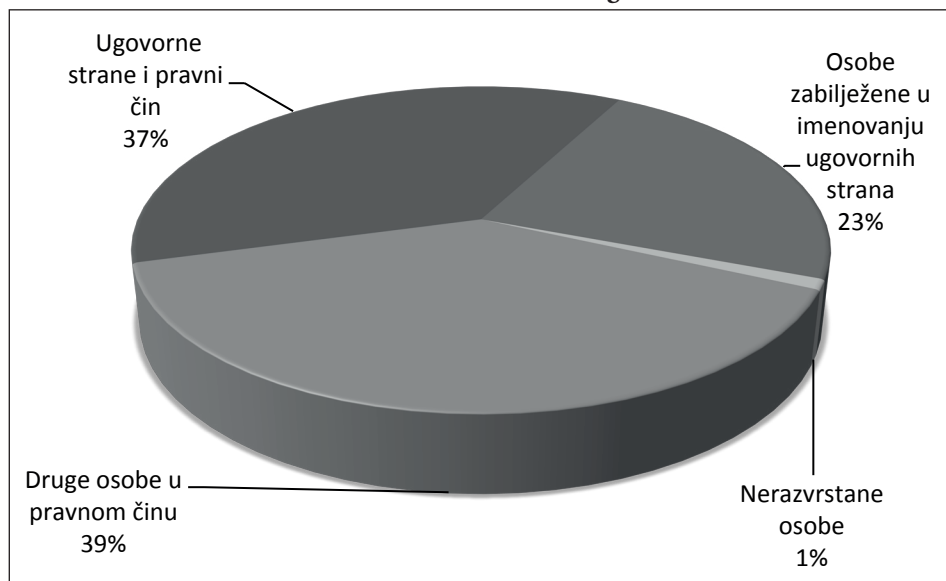
46 Npr. *Pauli mariti Pribe Gricauice* (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 101).

47 *... cognato Petri circlari* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 55).

rijetko. Ova kategorija ukazuje na vrste zabilježenih međuljudskih odnosa, pokazujući koje se veze preferiraju i na koji način se imenuju.

Izvan spomenutih triju kategorija ostale su dvije osobe čija je uloga u upisima neidentificirana, a što je posljedica oštećenja dokumenta koje ne omogućava točno iščitavanje teksta, zbog čega izostaje kontekst nužan za određivanje uloge u kojem se osoba pojavljuje u dokumentu.⁴⁸

GRAFIKON 2. Vrsta uloga

Analiza osobnog imena

Analizirana osobna imena u pregledanim ispravama obično čine prvi član u imenovanju. Osobno ime se može definirati kao zakonom propisan, nenasljedan i individualan antroponim.⁴⁹ Imena se u pregledanim ispravama mogu dijeliti s obzirom na spol i podrijetlo osoba koje ih nose. Postotak od 89% ubilježених muških imena ukazuje na nerazmjernu zastupljenost muškaraca i žena u ispravama pri čemu je ženska prisutnost od 11% gotovo marginalna. Takva situacija je posljedica ograničene poslovne sposobnosti žene u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima.⁵⁰ Ženu je zakon tretirao kao osobu sa ograničenjima koja zbog svoje slabosti mora imati

48 Npr. *...de Romano soti mei* (SZB, dok. 7 (L. 2), 22. VII. 1289, r. br. 56) je partner u poslu ugovorne strane, no nepoznat je njegov stvarni razlog spominjanja u dokumentu. Njegovu je ulogu moguće pretpostaviti, ali je zbog egzaktnosti u pristupu takav upis ostao nerazvrstan.

49 Anđela Frančić, Što je osobno ime?, *Folia onomastica Croatica*, 15/2006, 77.

50 L. Margetić, n. dj., 180.

skrbnika, najprije oca, pa potom muža.⁵¹ Ipak, razina podređenosti žene muškarcu ovisila je o njezinom društveno-imovinskom i bračnom statusu, pa stoga postoje i slučajevi u kojima žene aktivnije sudjeluju u različitim poslovima. S. F. Fabijanec je, u svom radu "Žensko upravljanje nekretninama u drugoj polovici 14. stoljeća u Zadru", ukazala na temelju konkretnih primjera i proučavanja statutarnih odredbi da su žene unatoč utvrđenoj nejednakosti imale određenu pravnu samostalnost, odnosno da nisu bile posve isključene iz imovinskih transakcija.⁵² Slučajevi samostalnog ženskog gospodarenja nekretninama su rijetki i u imovinskim transakcijama sudjeluju udane žene koje su za tu dužnost dobivale punomoć od strane muža, a koja im je davala iste ovlasti kao i bilo kojem drugom muškom poslovnom partneru.⁵³ Uz udane žene u raznim imovinskim transakcijama sudjeluju i udovice. Primjer poslovne aktivnosti žena nalazimo i u pregledanim dokumentima u kojima se udovica *Desa* javlja u ulozi prodavateljice, što potvrđuje nešto veću samostalnost udovica u odnosu na ostalu žensku populaciju. Napominjemo da ona u ovom pravnom činu ne sudjeluje sama već uz pomoć sina, što se može povezati sa zakonskim regulama koje traže da sinovi moraju od majke udovice dobiti dozvolu za sklapanje poslova, odnosno pravnu samostalnost.⁵⁴

Ovakav nerazmjeran odnos u zastupljenosti muškaraca i žena u analizi imenovanja imat će za posljedicu i razliku u vjerodostojnosti dobivenih podataka koja je usko povezana s njihovom brojčanom potkrepljenošću. U svrhu istraživanja podrijetla imena sva su ubilježena osobna imena razvrstana u kategorije definirane prema njihovom različitom podrijetlu i s obzirom na spol imenovane osobe. Među zabilježenim imenima utvrđena je prisutnost osobnih imena romanskog, istočnog,⁵⁵ slavenskog, germanskog, i neidentificiranog podrijetla.⁵⁶ Ovdje nismo namjerno koristile kategoriju kršćanskih osobnih imena jer smo željele dati uvid u etimološku, a ne kulturološku pozadinu imenskog podrijetla, naravno kod imena koja su zadržala semantičku transparentnost i trag o svom podrijetlu.

51 S. Shahar, n. dj., 65-125.

52 S. F. Fabijanec, n. dj., 38-45.

53 Opširnije S. F. Fabijanec, n. dj., 38-42.

54 O poslovnom angažmanu udovica u dalmatinskim gradovima srednjeg vijeka vidjeti primjer: (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289; dok. 2. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 4); usp. L. Margetić, n. dj., 182; Z. Nikolić, n. dj.; S. F. Fabijanec, n. dj., 33-52.

55 U istočnjačka imena ubrojiti ćemo grčka, hebrejska i druga orijentalna imena jer se među analiziranim imenima može nazrijeti i prisutnost imena karakterističnih za maloazijski, a možda čak i egipatski i drugi prostor.

56 Porijeklo imena je najvećim djelom određeno uz pomoć knjige Mate Šimundić, *Rječnik osobnih imena*, Zagreb 1988. ili radova Vesna Jakić-Cestarić, Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti u Zadru*, 19, 99-166; Vesna Jakić-Cestarić, Ženska osobna imena i hrvatski udio u etnosimbiotskim procesima u Zadru do kraja XII. stoljeća, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 21, 291-337, i samo je u slučajevima kada ime nije bilo zabilježeno u spomenutom rječniku konzultirana druga literatura.

U samom postupku bilo je važno uočiti koja osobna imena prevladavaju u Zadru u drugoj polovici XIII. st. pri čemu se nismo ograničile samo na evidentiranje prisutnosti pojedinih imena već i na učestalost javljanja istog imena, u smislu broja osoba koje ga nose. Tako je primjerice osobno ime *Iohannes* razvrstano među imena istočnjačkog podrijetla (hebrejskog, ako želimo biti egzaktni), iako je doneseno u latinskom obliku pri čemu je utvrđeno da ga nosi 7 različitih osoba.⁵⁷ Željele smo na taj način odrediti vrstu i količinu prisutnih utjecaja u antroponimiji zadarskog područja, a koja nam posredno pokazuje popularnost nekog ubilježnog osobnog imena. Unutar pojedinih kategorija podrijetla osobnih imena zbrojena su sva ubilježena imena pod uvjetom da su ih nosile različite osobe. Pojedina osobna imena ubilježena su u različitim varijantama (pokraćenice, složenice, izvedenice) pri čemu je svaka invarijanta zasebno razmatrana. Prilikom razvrstavanja u različite kategorije vodilo se računa o nastavcima koji se dodjeljuju imenu, kako bi se utvrdilo jezično stanje u Zadru u drugoj polovici XIII. st. jer podrijetlo imena već od 10. st. nije pokazatelj etničke pripadnosti što su pokazala istraživanja V. Jakić-Cestarić. Unatoč činjenici da primjerice romanski oblik nekog imena nije pokazatelj etničkog podrijetla, upotreba romanskih i hrvatskih nastavaka za tvorbu imena različitog podrijetla svjedoči o dvojezičnosti Zadra. Brojana komparacija romanskih i hrvatskih nastavaka može nam tako dati bolji uvid u govornu situaciju na terenu, o čemu će također biti govora. Među muškim osobnim imenima je zabilježeno najviše onih istočnjačkog podrijetla (grčka, hebrejska i druga orijentalna imena, v. Tablica 1),⁵⁸ ukupno 48 imena. Iduća po učestalosti javljanja su romanska imena sa zabilježena 44 imena (v. Tablica 2).⁵⁹ Slijede slavenska imena sa ukupno zabilježenih 39 imena (v. Tablica 3).⁶⁰ Iduća po učestalosti javljanja su osobna germanska imena sa izuzetno malim brojem upisa (4 upisa, v. Tablica 4).⁶¹ Imena nesigurnog podrijetla, kod kojih nismo sa sigurnošću mogli odrediti podrijetlo jer nismo naišli na potvrdu osobnog imena u nama raspoloživom korpusu imena, javljaju se u 15 upisa (v. Tablicu 5).⁶² Međutim, treba napomenuti da su istočnjačka imena zbog svoje raznovrsnosti, koja obuhvaća različite kategorije imena poput hebrejskih, grčkih i drugih orijentalnih imena, manje zastupljena u odnosu na romanska i slavenska imena. Upravo je to posredan pokazatelj izmiješanosti romansko-slavenskog stanovništva u Zadru u kojem se osjeća jak utjecaj Istoka što je odraz ranijih povijesnih zbivanja. Među 150 zabilježenih osobnih muških imena samo je jedna je muška osoba imenovana

57 Osobno ime *Iohannes* od *Iōchānnēs* < *Yōhānān* – Bog je milostiv, v. M. Šimundić, n. dj., 151.

58 Npr. osobno ime *Teodosus* je istočnjačko ime (SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 163).

59 Npr. osobno ime *Martinus* je romansko ime (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 10); *Martinus* (SZB, dok. 4. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 28) i sl.

60 Npr. osobno ime *Drago* je slavensko ime (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 98), v. M. Šimundić, n. dj., 84.

61 Npr. osobno ime *Henricus* je germanskog podrijetla (SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 35).

62 Npr. osobno ime *Sobannus* je nepoznatog podrijetla (SZB, dok. 14. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 105).

sigurno nadimkom.⁶³ U ženskih imena je zabilježen podjednak broj slavenskih imena (8 imena) (v. Tablica 3)⁶⁴ i imena istočnjačkog podrijetla (8) (v. Tablica 1)⁶⁵ pri čemu treba uzeti u obzir izmiješanost istočnjačke kategorije imena. U dva je upisa podrijetlo ženskog osobnog imena nesigurno (v. Tablica 5),⁶⁶ a u jednom nam je dokumentu ime žene ostalo nepoznato.⁶⁷

Kako smo spomenule, imena stranog podrijetla prilagođavaju se dominantnom antroponimijskom sustavu prostora na koji su prenesena. U tom smislu imena su se ispisivala u skladu s jezikom kojim je dokument pisan, pa je tako latiniziranje antroponima različitog podrijetla posljedica dominantne upotrebe latinskog jezika u pisanim vrelima. Osobna imena su tako zabilježena po pravilima latinske deklinacije i imaju nastavke npr. *-us/-a* za N, *-i* za G, *-o* za D, *-um/-am* za A.⁶⁸ Hrvatski antroponimi se prema tome zapisuju na različit način jer je latinski jezik neprilagođen za točno bilježenje hrvatskih antroponima.⁶⁹ Kod manje zahtjevnih hrvatskih antroponima (poput onih koja ne sadrže dijakritičke znakove niti problematične foneme poput: h, k, r, v i nekih drugih) antroponimi su uglavnom ispravno napisani,⁷⁰ dok se u suprotnom javljaju različite varijante istog antroponima koje su manje ili više prilagođene hrvatskom izgovoru.⁷¹

63 Primjer nadimka *Anime* koji se javlja u dva dokumenta: ...*filio condam presbyteri Anime (Iadrensis)* (SZB, dok. 19. (L. 3.), 24. VII. 1289.); u drugom stoji ... *fratrem olim presbyteri Domigne, cognominati Anime* (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289.). Drugi dokument daje podatak da je sigurno riječ o nadimku koji se u oba slučaja odnosi na istu osobu.

64 Npr. osobno ime *Stana* (SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 92) je slavenskog podrijetla; v. M. Šimundić, n. dj., 318.

65 Npr. osobno ime *Agapi* (SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 31) je konkretno grčkog podrijetla; v. M. Šimundić, 1988, 4; npr. osobno ime *Maria* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 13) je hebrejskog podrijetla; v. M. Šimundić, 1988, 210.

66 Npr. osobno ime *Plenca* (SZB, dok. 15. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 116) je nesigurnog podrijetla, možda bi se ime moglo povezati s latinskom riječju *plenus* u značenju pun, što bi se moglo protumačiti željom roditelja da putem imena pokušaju "zaštititi" svoje dijete i osigurati mu u konkretnom slučaju bogatiji, ispunjeniji život.

67 Primjer upisa žene nepoznatog osobnog imena ...*uxor condam...* (SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 36).

68 Barbara Kolanović, Povijesni antroponimi otoka Pašmana (1279-1355.), *Čakavska rič*, 1-2, (XXX)/2002: 433.

69 Ovi problemi dolaze posebno do izražaja u pisanju nekih fonema hrvatskog jezika koji se danas bilježe grafemima kojima se dodaju dijakritički znakovi dok su se nekada takvi fonemi bilježili na vrlo neujednačene načine kako bi se naglasilo poseban izgovor grafema. Tako se fonem /č/ bilježio grafemima -č, i -c, a fonem /ć/ grafemima -k, -ch i -g, fonem /š/ znakovima -s, -ss, -sc i -xi. Opširnije o odnosu fonema i grafema: Vesna Jakić-Cestarić, Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti u Zadru*, 19/1972, 109-110 i Kristijan Juran, Blatska antroponimija 14. stoljeća, *Znanstveni skup Blato do kraja 18. stoljeća*, sv. 3, ur. T. Šeparović, Općina Blato, Blato 2005, 77-97.

70 Npr. osobno ime *Bogde* (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 18).

71 Npr. osobno ime *Slauić* (SZB, dok. 19. (L. 3.), 24. VII. 1289, rbr. 142.), ili npr. *Desco* (SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 91).

Osobna imena se najčešće donose u latinskom ili latiniziranom obliku pri čemu je riječ o imenima koja su izvorno latinskog podrijetla, i dijelom imenima koja su drugog podrijetla, a koja su se s vremenom prilagodila latinskom jezičnom sustavu.⁷² Kada su u pitanju osobna imena koja nisu latinskog podrijetla, ona se često latiniziraju upotrebom latinskog sufiksa,⁷³ ali primjetno je da se u jednom broju upisa imena stranog podrijetla „kroatiziraju” dodavanjem hrvatskih nastavaka.⁷⁴ Gore spomenuti proces „kroatiziranja” vezan je uz pokraćivanje složenih imena,⁷⁵ ali i druge tvorbene kategorije,⁷⁶ kojim se od njih tvore hipokoristički, deminutivni i augmentativni, odnosno neslužbeni oblici imena. Kako se kod muških i ženskih imena završetak na -a ne može pribrojati samo slavenskim ili romanskim nastavcima ovakvi mogući zajednički nastavci nisu adekvatni za istraživanje podrijetla imena. No upotreba nekih drugih nastavaka za koje nema dvojbe o slavenskom ili romanskom podrijetlu (primjerice slavenski nastavci: -e, -ko, -ig i sl. te romanskih nastavaka: -us, -ius, -anus, -ulus i sl.) svjedoči o prisutnom bilingvizmu⁷⁷ te razlici koja je postojala u govoru i pismu. Tako se smatra da je hrvatski hipokoristički oblik bio češće govorni oblik osobnog imena, dok je latinski oblik njegova pisana verzija, donesena u skladu s jezikom kojim je dokument napisan.⁷⁸ Prethodnu tvrdnju bi potvrdilo ovo istraživanje budući da je prema zabilježenim analiziranim imenima iz kojih smo izuzeli ona sa nastavkom na -a utvrđeno veće prisustvo romanskih nego slavenskih nastavaka.

Kroatizacija je posljedica etničke kroatizacije, odnosno procesa koji je na ovim prostorima prisutan od ranog srednjeg vijeka, što potvrđuju suvremena lingvistička istraživanja.⁷⁹ O tome zorno svjedoči i ovo istraživanje pri čemu je primat u upotrebi latinskog jezika kao i latiniziranje imena odraz sporije kroatizacije viših slojeva druš-

72 Primjer izvornog latinskog osobnog imena je npr. *Paulus* (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 25); v. M. Šimundić, n. dj., 267. Dobar primjer osobnog imena koje nije latinskog podrijetla, a koje se prilagođava latinskom jeziku je npr. *Iohannes*, v. M. Šimundić, n. dj., 151. Ovo je osobno ime hebrejskog porijekla u latinski jezični sustav prešlo iz grčkog jezika, v. Petar Šimunović, *Razvitak imenske formule u Hrvata*, Zagreb 1982, 27.

73 Npr. osobno ime *Priuoslaus* (SZB, dok. 19. (L. 3.), 24. VII. 1289, r. br. 138).

74 Npr. osobno ime *Uitača* (SZB, dok. 16. (L.3). 23. VII. 1289, r. br. 121).

75 Pokraćivanje podrazumijeva kraćenje imena za jedan ili dva sloga, opširnije vidjeti: Petar Šimunović, *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Zagreb 2009, 149-150. U pregledanim ispravama pokraćivanjem uglavnom nastaju hipokorističke tvorbe, npr. od *Bogdanus* = *Bogde*, ili primjerice od *Prodanus* = *Prode* i dr.

76 Dobar primjer druge tvorbene pripadnosti je izvedenica od *Desennus* = *Desco*, koja je isto hipokoristik, kao i hipokoristici navedeni u prethodnoj bilješci pod br. 70, ali je drugačije tvorbene pripadnosti; v. Živko Bjelanović, *Hipokoristik kao oznaka za tvorbeni način i kao oznaka za vrstu značenja*, *Folia onomastica Croatica*, 15/2006, 13.

77 Opširnije o bilingvizmu Vesna Jakić-Cestarić, *Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena*, n. dj., 99-166.

78 B. Kolanović, n. dj. 433.

79 Opširnije o procesima kroatizacije Tomislav Raukar, *Komunalna društva u Dalmaciji u XIV. stoljeću*, *Historijski zbornik*, god. XXXIII-XXXIV (1)/1981: 177-180.

tva koja je prisutna. Bilingvizam dolazi do izražaja kroz pohrvaćivanje imena, pa i onih osoba koje su pripadale višim slojevima društva.

Glede pojedinačnih osobnih imena, najčešće zabilježeno muško osobno ime je *Iohannes* koje se javlja 12 puta. Spomenuto se ime javlja i u inačici *Iuannus*, pri čemu *Iohannes* ima veću učestalost pojavljivanja (v. Tablicu 1).⁸⁰ Osobno ime *Petrus* (v. Tablica 2)⁸¹ koje se javlja i u inačicama (Petre/Petriçoli) zabilježeno je sedam puta. Nešto manji broj upisa bilježi osobno ime *Desennus* koje se javlja u vrlo različitim inačicama (*Dessa/Desa/Desco/Deşiça*), ukupno je zabilježeno 6 puta, pri čemu je oblik imena *Dessa* nešto učestaliji od ostalih (v. Tablica 3).⁸² Isti broj upisa bilježi osobno ime *Iacobus* koje se u jednom upisu javlja u inačici *Iacomus* (v. Tablica 1).⁸³ Osobno ime *Dragoslauus* i njegove inačice *Dragoscius* te *Drago* imaju jednaku učestalost od 6 upisa kao prethodno navedena imena s tim da se najčešće javlja oblik osobnog imena *Dragoslauus*, a najrjeđe *Drago* (v. Tablica 3).⁸⁴ *Micha* kao i *Michoille* pojavljuju se, također, 6 puta i to najčešće u inačici *Micha* (v. Tablica 1),⁸⁵ kao i *Nicola/Nicolaus* koja se javljaju, također, u 6 upisa, pri čemu se inačica *Nicola* preferira u odnosu na oblik *Nicolaus* (v. Tablica 1).⁸⁶ Osobno ime *Marinus* (v. Tablica 2)⁸⁷ se pojavljuje 5 puta dok osobna imena *Stantius/Stanoscius/Stançe/Stanco*⁸⁸ i *Radogna/Radin/Radoy/Raduna*⁸⁹ bilježe učestalost od 4 upisa, i svaki se spomenuti oblik javlja samo po jedanput (v. Tablicu 3). Sva ostala ovdje nenabrojana osobna imena imaju manju učestalost javljanja, a donesena su u popisu osobnih imena razvrstanom prema svom podrijetlu. U ženskih osobnih imena najveću učestalost ima ime *Maria/Marichna* koje je ubilježeno 4 puta, pri čemu je češći oblik osobnog imena *Maria* (v. Tablicu 1). Iduća po učestalosti je *Dessa/Desa* koja se javlja u dva upisa dok se ostala osobna imena javljaju samo jedanput (v. Tablica 3).⁹⁰ Tablice označene brojevima od 1 do 5 ukazuju da se u pregledanim dokumentima

80 Npr. osobno ime *Iohannes* (SZB, dok. 9. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 62); v. M. Šimundić, n. dj., 151.

81 Npr. osobno ime *Petrus* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 55); v. M. Šimundić, n. dj., 269.

82 Npr. osobno ime *Dessa* (SZB, dok. 10. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 64); v. M. Šimundić, n. dj., 72-73.

83 Npr. osobno ime *Iacobus* (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 151); v. M. Šimundić, n. dj., 153-154.

84 Npr. osobno ime *Dragoslauus* (SZB, dok. 18. (L. 3.), 24. VII. 1289., r. br. 133); v. M. Šimundić, n. dj., 87.

85 Npr. osobno ime *Micha* (SZB, dok. 18. (L. 3.), 24. VII. 1289, r. br. 137); v. M. Šimundić, n. dj., 220.

86 Npr. osobno ime *Nicola* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 75); v. M. Šimundić, n. dj., 254.

87 Npr. osobno ime *Marinus* (SZB, dok. 16. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 119); v. M. Šimundić, n. dj., 211.

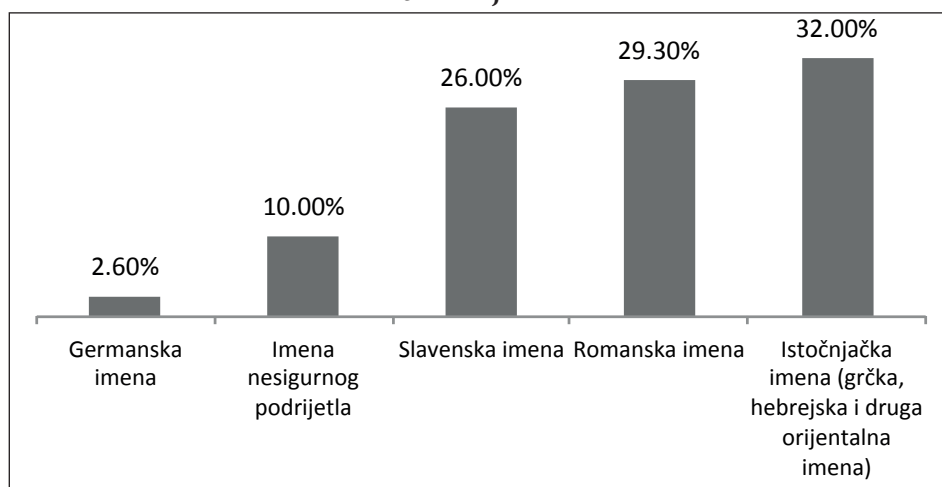
88 Npr. osobno ime *Stantius* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 78); v. M. Šimundić, n. dj., 320.

89 Npr. osobno ime *Radogna* (SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 90); v. M. Šimundić, n. dj., 283.

90 Npr. osobno ime *Dessa* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289; dok. 2. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 4); v. M. Šimundić, n. dj., 72.

najvećim dijelom upotrebljavaju osobna imena različitog podrijetla. Očito je da postoji nepodudarnost između popularnosti nekog osobnog imena i zastupljenosti njegova podrijetla pa tako najpopularnija osobna imena često neće pripadati kategoriji najfrekventnije skupine u smislu podrijetla. Spomenule bismo da od velikog broja ubilježених osobnih imena samo ime *Dessa* ima potvrdu upotrebe u muškom i ženskom rodu bez promjene oblika za pojedini rod. Znatno je češće da osobna imena mijenjaju oblik prema rodu kojem se dodjeljuju.⁹¹ U zadarskoj srednjovjekovnoj antroponomiji zabilježena je učestala prisutnost osobnih imena različitog podrijetla (v. Grafikon 3 i 4), među kojima je i velik broj svetačkih imena različitog postanja.⁹² Poveći broj imena koja se mogu okarakterizirati kao svetačka posljedica su utjecaja kršćanstva, a koja su najprisutnija u kategoriji istočnjačkih imena i to zato jer su prvi kršćani i širitelji kršćanstva bili s Istoka, kao i zbog činjenice da je područje Dalmacije, pa tako i Zadra došlo u kulturnom smislu pod velik utjecaj Bizanta tijekom ranog srednjeg vijeka.⁹³ Prisutnost stranih imena poput onih germanskog podrijetla pokazatelj su privlačnosti zadarskog područja i shodno tome priljeva stranog stanovništva, a što posredno ukazuje i na kozmopolitizam zadarskog društva u drugoj polovici 13. st.

GRAFIKON 3. Podrijetlo muških imena

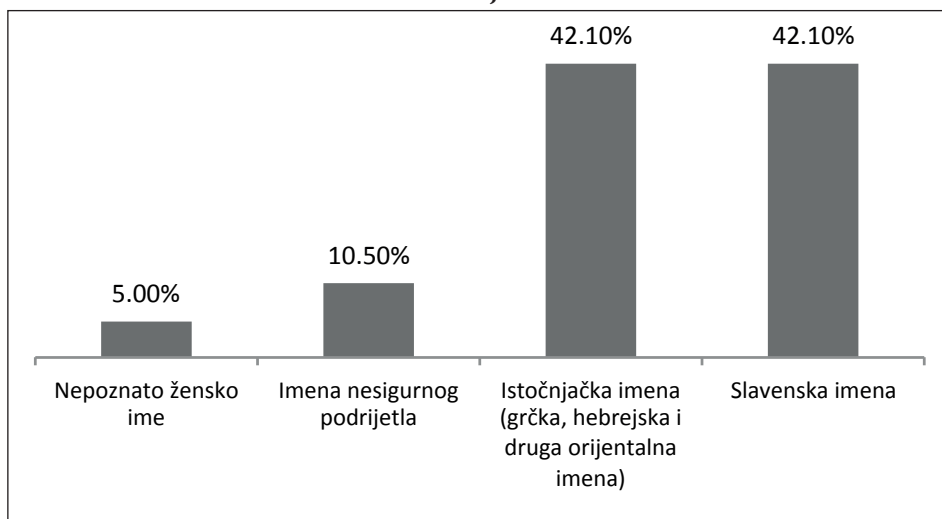

91 Npr. osobna imena zajednička muškarcima i ženama, a koja se razlikuju u svom obliku su npr. *Dragoslauus* i *Dragoslaua*, *Iursa* i *Iurislaua*... i druga.

92 Npr. osobna imena *Pavao*, *Petar*, *Marija*, *Nikola* i druga svetačka imena.

93 Najveći dio imena ulazi u srednjovjekovne dalmatinske gradove putem kršćanstva pri čemu imena uglavnom zadržavaju trag o svojem podrijetlu unatoč promjenama oblika koje su usklađene sa načinom primanja imena u drugi jezik.

GRAFIKON 4. Podrijetlo ženskih imena

Ostali elementi u imenovanju

Pribilježeno srodstvo

Uz osobno ime koje predstavlja osnovni element u imenovanju javljaju se i drugi dijelovi, o kojima će sada biti više govora. Na mjestu drugog člana u imenovanju pojavljuju se različiti elementi koje smo analizirale s obzirom na njihovu vrstu i položaj u donesenoj imenskoj formuli, poput pribilježenog srodstva. U kategoriju pribilježenog srodstva ubrojile smo dio imenovanja u kojem se ukazuje na vezu primarnih (samostalno imenovane osobe) sa sekundarnim osobama (poslužile u imenovanju tzv. primarnih osoba) pri čemu spomenute rodbinske veze mogu biti jednostruke i višestruke. Pod jednostrukim vezama podrazumijevali smo rodbinske odnose u kojima se osoba povezuje samo s jednom osobom, a u višestruke gdje to čini povezujući se s više njih. Analizom ubilježениh rodbinskih odnosa utvrdile smo da se među srodniciima preferiraju oni muškog roda, što znači da se primarne osobe kako muškog tako i ženskog roda najčešće povezuju s muškim članovima svoje obitelji. Tako su među srodniciima muškog roda zabilježeni: sinovi, očevi, braća, rođaci, muževi, kao i veze uspostavljene kroz brak (afinalno srodstvo). Žene se spominju u znatno manjoj mjeri, a zabilježene su pri tome kao žene, kćeri, majke, sestre i tetke. Napomenuli bismo da su ranije spomenute rodbinske veze utvrđene na temelju samog imenovanja dok je proučavanje sadržaja isprave omogućilo rekonstrukciju i drugih rodbinskih odnosa. Kod osoba muškog roda, uz ranije spomenute rodbinske odnose, utvrđeni su, na osnovi sadržaja isprave, odnosi nećaka, stričeva, kao i širi

broj veza uspostavljenih kroz brak poput svekra, šogora i zeta, dok su kod žena na taj način rekonstruirani odnosi nećakinje, punice i snahe.

Rodbinski su odnosi, u smislu direktnog pozivanja na nekog od članova obitelji, zabilježeni u ukupno 55 upisa. Od tog broja 40 upisa se odnosi na jednostruke veze, odnosno veze u kojima se osoba povezuje samo s jednom osobom. Kod takvih veza najčešće se javlja filijacija koja je prisutna u 29 upisa, od čega se u 27 upisa primarne osobe pozivaju na očeve,⁹⁴ a u dva na majke.⁹⁵ U primjerima pozivanja na očeve možemo govoriti o patronimima izraženim na latinski način s apozicijom *filius/filia*. Upravo je upotreba spomenute apozicije razlog zasebnog razmatranja patronima ovog tipa od tzv. grčkog patronima koji nemaju ovaj dodatak. Kod identifikacije s roditeljima naznačuje se da li je naveden roditelj živ ili ne.⁹⁶ Vodi se briga i o zakonitosti potomstva pri čemu se podrazumijeva da je dijete zakonito ukoliko je rođeno u bračnoj vezi roditelja. Kada je dijete rođeno izvan bračne zajednice navodi se uz njegovo ime izraz *filius naturalis* koji ukazuje na isključivo biološku vezu s djetetom.⁹⁷ Ako izuzmemo filijaciju, svi ostali rodbinski odnosi imaju znatno manju učestalost javljanja, što će se vidjeti iz priloženog. Po učestalosti pojavljivanja nakon filijacije slijede žene koje se povezuju sa svojim muževima 7 puta.⁹⁸ U spomenutim se navodima daje do znanja je li žena udovica ili je još u braku.⁹⁹ Žena je obično obilježena terminom *uxor*, a kada se spominje zajedno sa živućim suprugom upotrebljava se uz nju izraz *coniunx* koji ponekada označava suprugu, a ponekada se odnosi i na supruga te tako ovaj izraz može označavati bračnog druga, odnosno supružnike neovisno o spolu. U pojedinim ispravama uz ime supruge se upotrebljava izraz *dilectus* što ukazuje na emocionalne odnose između supružnika i upotpunjuje prevladavajuće šture pravne formulacije.¹⁰⁰ Žene se najčešće spominju kao udovice, a udovištvo je obično i razlog njihova pojavljivanja u ispravama. Svi ostali upisi, u kojima se muž

94 Npr. *Bogde, filio Cande Iadrensibus* (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 18).

95 Npr. ... *et Sergio tuo filio* (*Dessa, uxor condam Iuanni de Drugoçay*), (SZB, dok. 2. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 6).

96 U upisima se kod sekundarnih osoba (koje za razliku od primarnih osoba ne moraju biti žive da bi se navodile u dokumentu) daje do znanja je li osoba živa li ne, kroz primjerice upotrebu izraza *condam*, a koji pokazuje da pojedina osoba više nije na životu.

97 Npr. *Luca, naturale (!) filio condam presbyteri Anime (Iadrensibus)*, (SZB, dok. 19. (L. 3.), 24. VII. 1289; SZB dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 141).

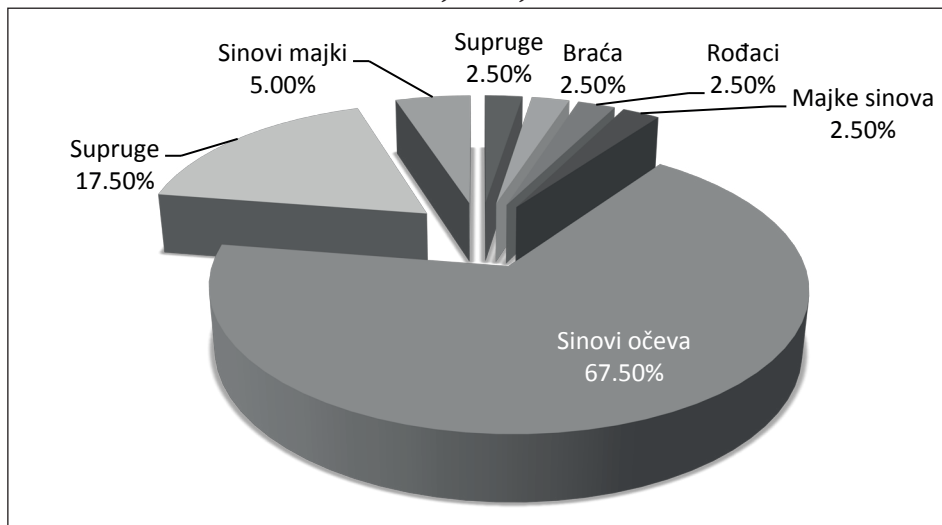
98 Npr. *Dessa, uxor condam Iuanni de Drugoçay* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 4 i r. br. 9).

99 Npr. *Agapi relictā condam Stançii[...filia?...] condam Goyslauī, habitatrix Iadrensis* (SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 31).

100 *Andrighitta, filia Danielis Pandere, dilecta uxore mea*, SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 129. Pisani izvori donose takve skromne, ali znakovite podatke i o emocionalnom odnosu roditelja prema djeci, opš. Sabine Florence Fabijanec, Djeca pod okriljem odraslih, Odrastanje na istočnom Jadranu u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, *Istarski povijesni biennale*, 4/2011, 132-133.

(*maritus*) poziva na ženu,¹⁰¹ brat na brata (*frater*),¹⁰² rođak na rođaka (*cognatus*),¹⁰³ majka se povezuje sa sinom (*mater*),¹⁰⁴ u sklopu jednostrukih veza pojavljuju se samo jedanput (v. Grafikon 5).

GRAFIKON 5. Pribilježeno jednostruko srodstvo

Uz definirane jednostruke odnose, u 14 upisa zabilježene su višestruke veze (v. Grafikon 6), među kojima se u 8 upisa javljaju braća koja su istovremeno označena i filijacijom.¹⁰⁵ Ovako velik broj upisa braće rezultat je specifične obiteljske situacije i sadržaja isprava. Po učestalosti pojavljivanja potom slijedi 5 upisa u kojima se javljaju ženske osobe identificirane kao žene muževa i kćeri. Od 5 upisa u njih 4 kćeri se povezuju s očevima,¹⁰⁶ a samo u jednom s majkom,¹⁰⁷ što je opet posljedica činjenice da je otac mrtav. Da je otac mrtav, jasno je iz imenovanja majke za koju se u postupku

101 *Pauli mariti Pribe Gricauice* (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289. r. br. 101). Suprug se može označiti i izrazom *vir*, primjer: *Prodde de Birfe, Iadrensibus, (vir Marichne, tribunus Iadrensis curiae)* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289.) Podatak u zagradi je preuzet od Zjačića, vidjeti: SZB: 273.

102 *Iuannem, fratrem olim presbyteri Domigne, cognominati Anime* (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 152).

103 *...domino Manfredo cognato Petri circlarii...* (SZB dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 54). Ovdje, kako vidimo, nema dodatnih podataka o vrsti rodbinskog srodstva

104 *...domina Helena, matre mea (Duimus, filius olim comitis Nicole de Spaletto)* (SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 164). Pojava majke je u ovom primjeru uvjetovana sadržajem isprave.

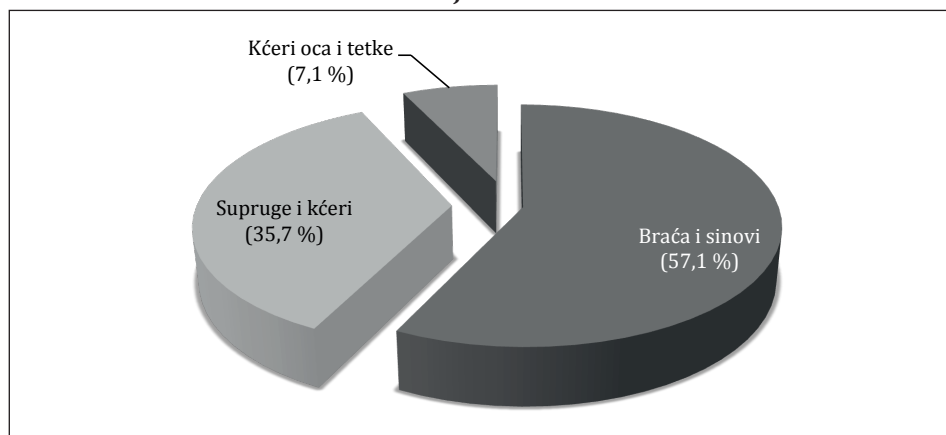
105 Npr: *Gersanne atque Uale et Dobre (fratribus-precrtano) fratres, filios et heredes condam dicti presbyteri Domigne, Anime uocati*, (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 155).

106 Npr. *Andrighitta, filia Danielis Pancere, dilecta uxore mea (Dragoslauus bicarius, filius condam Radoy, habitator Iadrensi)*, (SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 128).

107 Npr. *Plerce, filie olim istius Iurislauae et uxoris Dominici* (SZB, dok. 15. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 116).

njezine imenske identifikacije navodi da je žena pokojnog supruga. U jednom primjeru javlja se upis ženske osobe koja se povezuju osim s ocem i s nećakinjom.¹⁰⁸ Kao što smo već rekli, iz samog sadržaja isprave mogu se rekonstruirati i drugi odnosi poput primjerice odnosa brata i sestre i drugih.¹⁰⁹

GRAFIKON 6. Pribilježeno višestruko srodstvo

U ovim dokumentima osobe se najčešće povezuju s najbližim članovima obitelji, odnosno neposrednim precima ili bračnim partnerima. Ipak, u izvorima se ponekad osoba referira na druge srodnike što je u gornjim primjerima rezultat specifičnog sadržaja isprave koji primarne osobe povezuje s nešto udaljenijim srođnicima. Rodbinski odnosi se uglavnom zadržavaju u okvirima prvog i drugog koljena (u pregledanim ispravama), te vezama utemeljenim kroz sklopljeni brak. I samo je u jednom primjeru zabilježen poslovan odnos.¹¹⁰

Za identifikaciju osoba uz osobno ime važnu ulogu očito ima i navođenje najbližih srodnika. Sudeći prema skupljenim podacima, identifikacija putem rodbinskih veza je dobro zastupljena što je rezultat pragmatičnosti i vezanosti uz najbliže članove obitelji. Pregledane isprave pokazuju da je identifikacija s pojedinim osobama uvjetovana i sadržajem isprave što znači da je način identifikacije promjenjiv.¹¹¹

108 *Dragomerra, filia Petri Maličia de Arbo et amita Scumose, uxoris mee (Iohannis, filii Cresti de Micusso)* (SZB, dok. 14. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 122).

109 *Npr. Mariam et Lucam, fratrem cum sorore* (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 153).

110 *...de Romano sotii mei* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 56).

111 Z. Nikolić je kroz analizu imenovanja viših slojeva u dalmatinskim komunama ranog srednjeg vijeka došla do zaključka o promjenjivom načinu identifikacije. Ovo istraživanje pokazuje da je imenovanje viših i nižih slojeva u drugoj polovici XIII. st. i dalje fleksibilno, odnosno da osoba ima mogućnost izbora s kime će se identificirati, pri čemu presudnu ulogu ima svrha u koju se isprava sastavlja; v. i Z. Nikolić, n. dj., 25–26.

Imanentni elementi

Osim rodbinskih veza u imenovanju se mogu javiti drugi elementi različitog karaktera (imanentni i objektivni). U dalmatinskim je komunama proces stvaranja prezimena započeo u XII. i XIII. st. da bi se tijekom idućih stoljeća intenzivirao među pripadnicima višeg sloja na što je, smatra se, posebno utjecala odluka o zatvaranju Velikog vijeća.¹¹² U srednjim i nižim slojevima taj je proces bio sporiji, a važnu ulogu u njemu imao je Tridentski koncil (1545.-1563.) kojim se ustaljuje upotreba prezimena u identifikaciji osoba izvan kategorije vladajućeg sloja.¹¹³ Budući da je u drugoj polovici XIII. st. proces ustaljivanja prezimena u dalmatinskim gradovima poput Zadra i Dubrovnika trajao već neko vrijeme, u analizu drugog elementa imenske formule uvrstili smo prezime, nadimak, patronim (ime oca), i etnonim, a svi su oni podvrgnuti postupku procjene vjerodostojnosti. Kriterij za utvrđivanje prezimena se zasniva na praćenju drugog dijela imenske formule ili pridjevka¹¹⁴ u nekoliko generacija iste obitelji ili unutar jedne generacije praćenjem načina imenovanja u braće.¹¹⁵ Kako u ovom radu nije bilo moguće praćenje imenovanja unutar nekoliko generacija, primijenjeni su drugi postupci u identifikaciji prezimena, o čemu će više biti govora kasnije. Ukupno gledano drugi dio imenske formule se pojavljuje sveukupno 37 puta, a od toga je moguće da se od tog broja u 17 slučajeva javljaju prezimena (v. Tablica 6). Kako je temeljno obilježje prezimena nepromjenjivost, stalnost i nasljednost,¹¹⁶ samo je u 3 primjera sigurno da se radi o prezimenu, a takva se identifikacija temelji na činjenici da je riječ o prezimenima viših slojeva društva, a koja su potvrđena u izvorima.¹¹⁷ Međutim nisu sva imena potvrđena u izvorima procijenjena kao potpuno vjerodostojna jer je nepromjenjivost drugog dijela imenske formule jedan od bitnih kriterija da bi neko ime definirali kao prezime u toj, povijesno gledano, ranoj fazi razvoja prezimena. Dijelovi imenske formule ili pridjevci razvrstani su u tri grupe prema mogućnostima njihove više ili manje sigurne klasifikacije. Uz točnu ili egzaktnu grupu koja je neupitna glede svoje valjanosti, prisutne su interpretativna i nesigurna razina u razvrstavanju. Sigurna prezimena određena su nepromjenjivim oblikom genitiva ili nastavkom tzv. kosog

112 Petar Šimunović, *Razvitak imenske formule u Hrvata*, Zagreb 1982, 288.

113 Isto, 289.

114 Budući da u ovom radu razlikujemo više elemenata koji se mogu tretirati kao pridjevci, a koji se nalaze na drugom ili trećem mjestu u imenskoj formulaciji, koristit ćemo umjesto pridjevka naziv drugi, odnosno treći element imenske formule kako bismo osigurali praćenje redoslijeda u imenovanju.

115 P. Šimunović, n. dj., 288.

116 U skladu sa sadržajnom definicijom osobnog imena, za prezime bi se moglo reći da je zakonski propisan, nasljedan te skupni antroponim, usp. A. Frančić, n. dj., 77.

117 Npr. ...*domini Iohannis Dandulo, incliti ducis Uenetiarum* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 1).

padeža (obično dativa).¹¹⁸ U interpretativnu razinu uvršteni su pridjevci koji su u ovu kategoriju svrstani na osnovi kritičkog proučavanja građe. Važnu ulogu u razvrstavanju nekog pridjevka u pojedinu kategoriju tumačenja ima i dosljednost u upisivanju istog, što znači da unutar više upisa pridjevak ne mijenja oblik, odnosno da se uvijek piše na isti način. Dobar primjer nedosljednog upisivanja prezimena nalazimo u tri poznata pridjevka: Čadulinus, Contarenus, Mataffari koja su zbog toga uvrštena u interpretativnu kategoriju. Primjerice, za pridjevak *Mataffari* je analiza pojavljivanja u pisanoj građi pokazala da je riječ uistinu o prezimenu, ali s obzirom na njegovo različito bilježenje (i kao *Mataffaro* te kao *de Mataffaro*), razvrstan je u interpretativnu grupaciju pri čemu različite varijante bilježenja istoga ukazuju prvenstveno na period tek ustrojenog prezimena. Osim ranije navedenih primjera u interpretativnu kategoriju prezimena uvrstili smo još četiri primjera koja se javljaju u nepromjenjivom obliku sa sufixima *-eo*, i *-ig* koji sugeriraju vrlo moguće pretvaranje drugog dijela imenske sintagme u prezime.¹¹⁹ Znači ovdje je riječ o vrlo vjerojatnim prezimenima. Uz 8 interpretativnih prezimena ostatak od 6 upisa je evidentiran kao vrlo nesiguran, a zasniva se samo na završecima drugog dijela imenske formule.¹²⁰ Dakle nesigurna je kategorija ona za koju možemo na osnovi slabijih indicija pretpostaviti da je prezime, ali se valjanost tvrdnje ne može potvrditi.

Kategorija patronima je zabilježena u 6 upisa od čega je samo jedan upis egzaktnog karaktera. Tako je drugi dio imenske formule *Desse* identificiran kao egzaktni patronim na temelju činjenice da je iz dokumentacije razvidno da je u pitanju ime oca primarno imenovane osobe jer se otac i sin javljaju i u drugim ispravama.¹²¹ Ostalih 5 upisa su razvrstani u ovu kategoriju na osnovu nastavka u genitivu koji nije višestruko potvrđen u pisanim izvorima i/ili prepoznavanju osobnog imena u istom pri čemu je takvo svrstavanje vrlo nesigurno.¹²² Nadimak je evidentiran u 13 upisa pri čemu je samo jedan upis egzaktni jer se u samom dokumentu navodi da je riječ o nadimku.¹²³ U 4 upisa je moguće s nešto većom sigurnošću govoriti o nadimku, a razvrstavanje u ovu kategoriju se zasnivalo na jasnom povezivanju imanentnog elementa s određenim značenjem.¹²⁴ U ostalih 8 primjera kategorizacija je nesigurna i utemeljena na promjenjivosti oblika upotrebljene riječi i mogućnosti da se drugi

118 Prema svom odnosu na druge riječi u rečenici padeži se dijele na zavisne (kose) i nezavisne (samostalne). U samostalne ulaze samo nominativ i vokativ dočim zavisne čine svi ostali padeži.

119 Npr. *Tolićni Scimunić* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 80).

120 Npr. *Nicola Grego* (SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 160).

121 Npr. *Petre (!) Desse de Mira... Iadrensibus* (SZB, dok. 10. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 63); v. SZB, 246, da je pridjevak *Desse* patronimik razvidno iz analize većeg broja dokumenta v. M. Zjačić, n. dj., 271.

122 Npr. *Blascio Boni* (SZB, dok. 9. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 58).

123 Npr. *Iuannem, fratrem olim presbyteri Domigne, cognominati Anime* (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 152).

124 Npr. *Danielis Pancere* (SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 129); riječ *pancera* znači oklop oko trbuha, a očito poput većine nadimaka ima pogrdan prizvuk, v. Jozo Marević, *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb 2000, 2204.

dio imenske sintagme može povezati s određenim značenjem¹²⁵ ili pak na činjenici da je iz imenovanja jasno da drugo ime nije ni prezime, ni patronim.¹²⁶

U jednom upisu je na interpretativnoj razini utvrđena prisutnost, uvjetno rečeno, etnonima koji nije klasičan etnonim koji zapravo označava stanovnika neke etničke zajednice već ime izvedeno iz mjesnog/geografskog podrijetla imenovane osobe.¹²⁷

U kontekstu daljnje imenske identifikacije u 49 upisa je zabilježeno ime nadopunjeno prijedlogom *de* (v. Tablica 7). Ime s prijedlogom *de* može se javiti kao drugi i kao treći element u imenskoj formulaciji. Kad se pojavljuje kao treći element najčešće se identificira kao prezime i to u 23 upisa pri čemu je u 5 upisa riječ o interpretativnim prezimenima.¹²⁸ Naime, navedeno prezime *de Beg(n)a*, ili *de Slurado* potvrđena su u izvorima kao takva, no ovdje su uvrštena u interpretativnu kategoriju iz jednostavnog razloga što se nije ustalila njihova upotreba u nepromijenjenom obliku. Članovi ovih obitelji nose ovakva imena kao dodatak osobnom imenu, ali pri tome se dešava da ono mijenja oblik. Promjenjivost, odnosno nepromjenjivost oblika prezimena utvrđena je u tekstu, ali dijelom i na osnovu Zjačićeva popisa osoba. Tako je evidentno da se primjerice *de Begna* koristi i u obliku *de Begne*, a *de Slurado* kao *de Slorado*, *de Sluraddo*. Određenje imena s prijedlogom *de* kao prezimena u svim je ostalim slučajevima bilo nesigurno. Primjerice ime *de Ćaro* je nesigurno identificirano kao prezime jer spomenuti primjerak može biti u funkciji dodatnog imenovanja sekundarne osobe, u ovom slučaju oca, ali ne nužno i sinova, odnosno ne u funkciji samog prezimena.¹²⁹ U kategoriju prezimena uz prijedlog *de* su uvrštena imena koja su donesena u ablativu prve deklinacije,¹³⁰ kao i imena koja su donesena u ablativu druge deklinacije, a kod kojih nije bilo moguće utvrditi jesu li postala od osobnog imena ili npr. od nadimaka pri čemu je kao model za ovakvo klasificiranja uzeta deklinacija intepretativnih prezimena.¹³¹

U 15 upisa ime s prijedlogom *de* identificirano je kao patronim, a riječ je o kategorizaciji koja je samo u jednom slučaju egzaktna. Pokazatelj točnosti ovog određenja je ranije spomenuti Zjačićev popis iz kojega se uočavaju rodbinski odnosi.¹³² U ostalih 14 upisa identifikacija patronima se temeljila na podrijetlu drugog dijela

125 Npr. *Stipco Clopot* (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 103).

126 Npr. *...et Sergius Gembresus eius filius (Dessa, uxor condam Iuanni de Drugoçay), habitatores Iadrensis* (SZB, dok. 1 (L. 1.), 20. VII. 1289.).

127 Npr. *Iacomo Paduano, sartore* (SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 82).

128 Npr. *Nicola condam Dobri de Beng(n)a ciuem Iadrensem* (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 40).

129 *...Francisco et Miche fratribus, filiis condam Marini de Ćaro*, v. SZB, 244. (SZB, dok. 10. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 72),

130 Npr. *Barte de Scomla* (SZB, dok. 15. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 110), moguće da je pretpostavljeno prezime poteklo od narodnog imena Skomljen, v. Petar Šimunović, *Hrvatska prezimena*, Zagreb 2006, 402.

131 Npr. *Bocoricus de Fruminno* (SZB, dok. 22. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 166).

132 Npr. *...mag(ister) Grisogonus de Petriçolo palipariam* (SZB, dok. 24. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 175); *Petriçoli, pater magistri Grisogoni peliparii*, M. Zjačić, n.dj., 254.

imenske formule pri čemu su ovdje uvrštena evidentirana i sigurno identificirana osobna imena donesena u ablativu druge deklinacije čime je uspostavljena razlika od imena uvrštenih u kategoriju prezimena¹³³ uz dodatak imena nejasnog karaktera donesena u ablativu treće deklinacije koja su ovdje svrstana jer niti jedno interpretativno prezime nije nosilo ovaj nastavak.¹³⁴

Za razliku od drugog imena, kategorija imena s prijedlogom *de* ili trećeg imena obuhvaća umjesto etnonima odrednicu podrijetla koja čuva oblik toponima. Podrijetlo se javlja u 11 upisa pri čemu je u svim upisima jasno da je riječ o podrijetlu imenovane osobe.¹³⁵

Određen broj imena se može povezati s nadimcima, no s obzirom da su teški za evidentiranje i da se javljaju uz prijedlog *de* uvrstili smo ih u druge kategorije već prema nastavku s kojim se javljaju.¹³⁶

U literaturi se često prijedlog *de* povezuje s pripadnicima višeg sloja, međutim ovo istraživanje, iako rađeno na malenom uzorku, pokazuje da nije moguće izvoditi generalizacije u tom smislu, a što su potvrdila i istraživanja V. Jakić Cestarić.

Dakle, na mjestu drugog člana determinacije susreću se, osim identifikacije kroz različite rodbinske odnose, imanentni elementi poput prezimena i patronima pri čemu je prisutna prilagodba ovih imena novoj jezičnoj ulozi postupcima kraćenja ili derivacije, što dolazi do izražaja u upotrebi različitih sufiksa. Tako drugo ime može biti u domaćem jezičnom sustavu nadopunjeno sufiksima: *-ić*, *-ović/-ević*, dok bi bilježnici koji nisu poznavali hrvatski jezik upotrebljavali za nepoznate foneme sufikse poput: *-eo*, *-i*, *-ig*, *i ggi*, *-ich* i sl.¹³⁷ Provedena analiza je pokazala da su bilježnici bili stranci koji su „problematične” hrvatske foneme pisali na svoj način.¹³⁸

Drugi dio imenske formule s prijedlogom *de* je češće pokazatelj mjesta podrijetla negoli tzv. drugi dio imenske formule bez prijedloga. Podrijetlo se može iščitati na više načina. Tako se ono može naći u podacima vezanim uz građansko-pravni status (v. poglavlje 4.3.1. Građansko-pravni i društveni status), zatim u sklopu imenovanja s prijedlogom *de*, ali i u primjerima izvan spomenutih kategorija, a osnovna se razlika među kategorijama bazira na načinu bilježenja podrijetla. U sva tri slučaja ono se uvijek donosi na kraju imenskog sklopa. U sklopu imenovanja s prijedlogom *de* evidentirano je 11 upisa u kojima je zabilježeno podrijetlo. U četiri upisa se kao

133 Npr. *Teodosum de Alberto* (SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 163).

134 Npr. *Prodde de Birfe* (SZB, dok. 11 (L.2') 22. VII. 1289.).

135 Npr. *Martino Samitario de Uenetiis* (SZB, dok. 7. (L. 2), 22. VII. 1289, r. br. 49).

136 Npr. *Pelegriini de Kilaueç* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 11) uvršteno u kategoriju prezimena.

137 V. Jakić-Cestarić, Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena, n. dj., 99-166.

138 Svi gore navedeni sufiksi ovdje nisu učestali što bi se možda moglo povezati s činjenicom da je riječ o relativno ranom periodu u razvoju prezimena te da se doneseni podaci o nastavcima u srednjem vijeku temelje na svojoj učestalijoj upotrebi u kasnijem periodu.

mjesto podrijetla navodi Venecija,¹³⁹ dok nešto manji broj, dva upisa, bilježi Pag.¹⁴⁰ U svim ostalim slučajevima mjesto podrijetla se javlja samo jedanput, a kao mjesto podrijetla navode se: grad Besti u Italiji,¹⁴¹ Split, Sablata na Pašmanu, Rab i Zadar. Najveći broj zabilježenih osoba je podrijetlom povezan s Venecijom što je rezultat povijesnih okolnosti, a očekivano veći broj upisa bilježi stanovništvo zadarskog područja. Podatak o podrijetlu se javlja i u primjerima izvan spomenutih kategorija pri čemu nije prisutan prijedlog *de*, niti se navodi mogu sa sigurnošću svrstati u kategoriju građansko-pravnog statusa. Po broju upisa tako zabilježeno podrijetlo javlja se u nešto manje od 20% upisa što je više od zabilježenog podrijetla donesenog uz prijedlog *de*, a manje od podrijetla danog kroz navođenje građansko-pravnog statusa.¹⁴² Za ovaj tip upisa karakteristično je da se upotrebljava uglavnom kod navođenja više osoba istog podrijetla, zbog čega je podatak obično u množini, te se često koristi u kategoriji nazvanoj Druge osobe u pravnom činu. Na osnovu spomenute kategorije može se možda naslutiti da bi ovdje mogla biti riječ o potvrdi građansko-pravnog statusa osoba uz čije se imenovanje podatak javlja, a pri čemu je očito takav status poželjan u ulozi koju osoba ovdje obavlja.

Objektivni elementi (zanimanja, službe i oslovljavanje)

Prema vrsti jurisdikcije stanovništvo se unutar dalmatinskih gradova dijelilo na crkveno i svjetovno (*clerus et populus*), što se može uočiti u ovim dokumentima. Podaci o poslovima javljaju se u 45 upisa, a taj je broj približno točan, što ćemo pojasniti kasnije u tekstu. Unutar kategorije poslova razlikujemo zanimanja i službe. Zanimanja obuhvaćaju profesionalnu aktivnost koja se zasniva na privatnom kapitalu te se tako razlikuje od one u javnom sektoru. Zanimanja obuhvaćaju obrte i trgovinu, ali i neke druge poslove poput brodarskog dok se službe odnose na javnu djelatnost u tijelima gradske uprave i crkve. Među upisima zanimanja najbrojniji su upisi osoba svjetovnog zanimanja. Ukupno je evidentirano 15 obrtnika različitih profila. Među njima su najbrojniji mesari¹⁴³ i obučari koji su ubilježeni svaki po 4 puta.¹⁴⁴ U 2 upisa

139 Npr. *Martino Samitario de Uenetiis* (SZB, dok. 7 (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 49).

140 Npr. *Nicola, fili(us) Crasogne de Pago* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 76).

141 Npr. *...domino Nicolao de Besti* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 53).

142 Npr. *...Iacobo de Gregorio mercatore, Iadrensibus (Iadrensis)* (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 151).

143 Npr. *Budislauo, bicario... Iadrensibus* (SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 124).

144 Npr. *O)braddo caligario et (...), habitatoribus Iadrensibus* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 14).

se javljaju krznari¹⁴⁵ i u dva obručari¹⁴⁶ dok su ostali obrti poput brijačkog,¹⁴⁷ kovačkog¹⁴⁸ i krojačkog¹⁴⁹ ubilježeni po jedanput. U znatno manjem broju upisa se javljaju trgovci (tri upisa).¹⁵⁰ U jednom upisu obrtnika evidentno je da se uz ime obrtnika navodi četvrt u kojoj očito obavlja svoju djelatnost pri čemu se primjenjuje izraz *contrata*. Sam tekst isprave ukazuje da je riječ o uspješnijem obrtniku koji osim u jednoj venecijanskoj četvrti posluje i u drugim gradovima (spominju se talijanski gradovi Trani i Besti).¹⁵¹ Izvan spomenutih zanimanja je upis osobe koja bi se mogla tretirati, iako to nije izričito rečeno, s obzirom na veličinu kapitala kojim raspolaže i sam sadržaj kupovine, "krupnijim" poduzetnikom, brodarom.¹⁵² Ranije spomenuta osoba je povezana s kupnjom teretnog jedrenjaka zajedno sa svom opremom i tovarom, što ne znači da je zabilježena aktivnost jedina njegova aktivnost i vrlo vjerojatno podrazumijeva vrlo različite robno-novčane djelatnosti, no brodarska je djelatnost ona koja se sigurno može detektirati. U jednom od upisa se javlja i spomen seljaka koji je stupio u težačku službu, a koji se izdvojeno promatra od navedenih poslova.¹⁵³

Unutar idućih 18 upisa nalazimo svjetovne službe koja pretpostavljaju pripadnost višem staležu. Sve su to službe koje su dio upravne gradske strukture dalmatinskih gradova u srednjem vijeku.¹⁵⁴ Komunalna struktura dalmatinskih gradova je već oblikovana u XIII. st.¹⁵⁵ Iz upravne strukture Zadra u drugoj polovici XIII. st. izdvojili smo na osnovi pregledane građe službu: dužda (*dux*)¹⁵⁶ koja je specifična u odnosu na druge službe jer je riječ o poglavaru Mletačke Republike, te nije zapravo dio gradskih struktura, a čija je pojava dio službenog protokola; zatim kneza (*commes*),¹⁵⁷ pristalda

145 Npr. *Bogdane pelipario, filio condam (Desco - precrtano) Dragosci Glauacig et... Iadrensibus* (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 93).

146 Npr. *Bonacursius circlarius de contra(ta) sancti Probuli de Uenetiis* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289; dok. 8. (L. 1.), 22. VII. 1289, r. br. 51).

147 Npr. *Marino barberio, Iadrensibus* (SZB, dok. 16. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 120).

148 Npr. *Iursa çudecario, habitatoribus Iadrensibus* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 15).

149 Npr. *Iacomo Paduano, sartore* (SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 82).

150 Npr. *Nicola Grego mercatore* (SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 160).

151 *Bonacursius circlarius de contra(ta) sancti Probuli de Uenetiis* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289; dok. 8. (L. 1.), 22. VII. 1289, r. br. 51).

152 Npr. *Iohanni Seneso, habitatori in Flumine* (SZB, dok. 9. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 62).

153 *Marcus filius condam Stanoscii, olim uillanus de Bogde* (SZB, dok. 22. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 167).

154 Nada Klaić, Ivo Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku do 1409. Prošlost Zadra*, knjiga II, Zadar 1976.

155 T. Raukar, Komunalna društva u Dalmaciji, n. dj., 169.

156 Npr. *...domini Iohannis Dandulo, incliti ducis Uenetiatarum* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 1).

157 Npr. *...domini Iacobi Teopulo, egregii comitis*, SZB, dok. 1. (L. 1.), 20 VII. 1289, r. br. 3.

(*pristaldus*), tribuna (*tribunus*),¹⁵⁸ pisara (*notarius*),¹⁵⁹ odvjetnika (*advocatus*),¹⁶⁰ sudca (*iudex*),¹⁶¹ a među kojima su najčešći odvjetnici i sudci.¹⁶² Broj ovih osoba nije bilo moguće točno utvrditi jer se u pojedinim primjerima navodi veći broj odvjetnika i sudaca bez povezivanja s pojedinačnim imenima nositelja ovih službi.¹⁶³ Ove se službe javljaju se i u svojstvu tituliranja, u primjerima kada se primarno imenovana osoba poziva na sebi blisku osobu koja obavlja određenu uglednu službu. U tim se primjerima služba koristi kako bi primarno imenovana osoba dobila na ugledu, a ne u smislu funkcije koju osoba obavlja unutar gradske uprave.¹⁶⁴ Ovdje nismo posebno analizirale pojedine slučajeve u kojima je služba upotrebljavana u svrhu tituliranja, ali smo na takvu pojavu ukazale.

Uz svjetovne službe u dokumentima se javljaju članovi crkvenih struktura. Među njima za trojicu znamo koje su crkvene službe obnašali: jedan od njih bio je nadbiskup (*archiepiscopus*),¹⁶⁵ dvojica su obnašala župničke službe (*plebanus*),¹⁶⁶ a jedan je bio nadbiskupov zamjenik, odnosno vikar (*vicarus*).¹⁶⁷ Nadalje, o dvojici znamo da su bila zaređeni svećenici (*presbyter*),¹⁶⁸ dok je jedan dokumentiran kao službenik nadbiskupa (*servitor archiepiscopi*),¹⁶⁹ što znači da je bio u službi nadbiskupa, ali ne znamo je li bio klerik. Zbog toga ćemo ove osobe definirati kao crkvena lica kojih je ukupno nabrojano 7 u dokumentima pri čemu treba uzeti u obzir da spomenuti službenik nadbiskupa možda nije klerik, pa bi ih onda bilo 6.

158 Npr. ...*pristaldum Paulum Bosaci, nostre curie (tribunum)*, SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 25).

159 Npr. *Henrici, imperiali auctoritate notarii et Iadrensis* (SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 35).

160 Npr. ...*aduocatam Iohannem Rainerii* (SZB, dok. 18. (L. 3.), 24. VII. 1289; dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 132).

161 Npr. *Iacobi Čadulini (frater Domaldi, domini iudex curiae Iadrensis)* (SZB, dok. 9. (L. 2'), 22. VII. 1289; r. br. 60); podatke u zagradi, nakon imena, rekonstruirao je Zjačić, v. SZB, 255.

162 Samo u manjem broju primjera osoba istovremeno obavlja više funkcija (npr. odvjetnik i arbitar / posrednik).

163 Npr. ...*aduocatores nostri comunis Iadrensis* (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 44).

164 Npr. ...*Duimus, filius olim comitis Nicole de Spaletto* (SZB, dok. 21 (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 162)

165 Npr. ...*domini (Andree) Galsoni, venerabilis Iadrensis electi archiepiscopi* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 2).

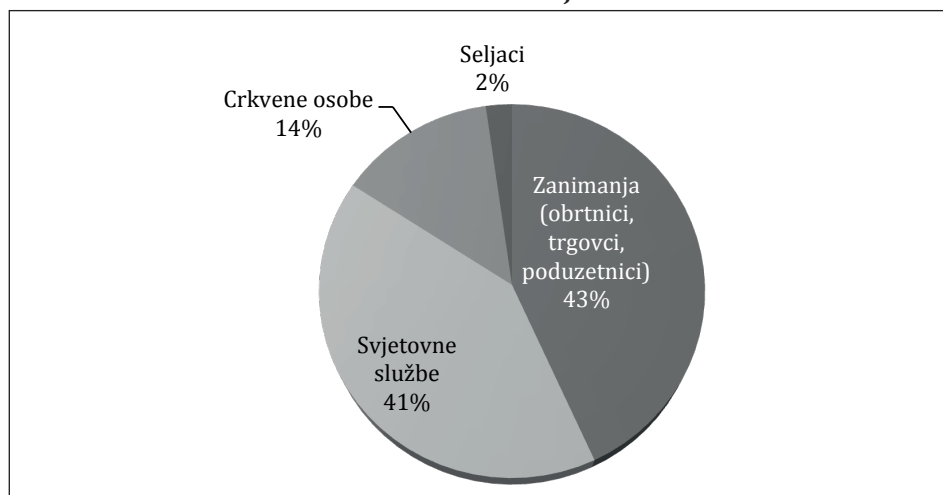
166 Npr. ...*plebani Martini de Lemesso* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 10).

167 Npr. *Nascio plebano sancti Stephani uicar(io)* (SZB, dok. 19. (L. 3.), 24. VII. 1289, r. br. 150).

168 Npr. *Luca, naturale (!) filio condam presbyteri Anime (Iadrensis)* (SZB, dok. 19. (L. 3.), 24. VII. 1289; SZB dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 141).

169 Npr. *Doninus, servitor olim archiepiscopi... ciues et habitatores Iadrenses* (SZB, dok. 23. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 171).

GRAFIKON 7. Zanimanja i službe

U 9 primjera javlja se oslovljavanje, pri čemu se u pet upisa navodi naziv gospodina (*dominus*) kojim su četiri puta oslovljene svjetovne osobe muškog spola,¹⁷⁰ a u jednom crkveno lice.¹⁷¹ Ženski oblik spomenutog oslovljavanja, u obliku gospođa (*domina*) javlja se jedanput.¹⁷² Izraz *magister* se javlja dva puta, u jednom od njih je jasno da je riječ o vještom obrtniku,¹⁷³ a u drugom nije sigurno da li spomenuti termin ima isto ili drugo značenje jer nedostaju podaci potrebni za određivanje pobližeg društvenog statusa tako oslovljene osobe.¹⁷⁴ Jedan put se javlja i sintagma *vir nobilis* koja se može tretirati već i formalnim naslovom koji ukazuje na položaj i ugled koji ta osoba uživa u svojoj zajednici.¹⁷⁵ U cijelosti dominira "titula" gospodina koja se najčešće koristi za oslovljavanje osoba višeg društvenog položaja, premda ima izuzetaka kod kojih je prije riječ o osobama čije se oslovljavanje temelji na stečenom ugledu, a ne podrijetlu.¹⁷⁶ Ovakvo oslovljavanje možda je i izravna posljedica još nedovršenog staleškog oblikovanja. Napomenule bismo da je proučavani uzorak nedovoljno reprezentativan za šire zaključke u tom pitanju. Ipak indikativno je da već

170 Npr. ...*domini, Iacobi Teopulo, egregii comitis* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289; SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289; SZB, dok. 4 (L. 1.), 21. VII. 1289; SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289; SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 3).

171 Npr. ...*domini (Andree) Galsoni, venerabilis Iadrensis electi archiepiscopi* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 2).

172 Npr. ...*domina Helena, matre mea* (SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 164).

173 ...*mag(ister) Grisogonus de Petriçolo palipariam* (SZB, dok. 24. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 175).

174 ...*olim magistri Stephani de Orlando* (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 42), spomenuti termin može imati i druga značenja poput učitelja, akademskog naslova i sl., v. J. Marević, n. dj., 1841.

175 Npr. ...*uirum nobilem Bogde de Lourehcna* (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 47).

176 Npr. ...*domino Manfreda cognato Petri circlarii* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 55).

krajem 13. st. pojedinci mogu biti oslovljeni s uvažavanjem koje je inače rezervirano za viši sloj.¹⁷⁷

Građansko-pravni i društveni status

Stanovništvo Zadra možemo grubo podijeliti na domaće stanovništvo i strance. Unutar domaćeg stanovništva u gradskim se sredinama pravno razlikuju građani (*cives*) i habitatori ili stanovnici (*habitatores*), dok se u seoskim sredinama spominju i distriktualci (*districtuales*) koji pak pripadaju u kategoriju stanovništva koje živi na gradskom području, ali ne u samom gradu.¹⁷⁸ Stanovnici distrikta su se bavili poljodjelstvom i stočarstvom, ali je među njima sigurno bilo i obrtnika koji su omogućavali seljacima da najosnovnije potrebe zadovolje i u samom distriktu.¹⁷⁹

U ovom periodu još se nisu pravno definirali kriteriji stratifikacije u zadarskom društvu, pa se još uvijek može podijeliti na *maiores* i *minores*, odnosno na viši ili vladajući sloj, koji se oblikuje paralelno sa stvaranjem upravnih struktura u gradu, i niži sloj. Premda primjeri poput osobe koja je oslovljena kao *vir nobilis* ukazuju da je ta stratifikacija u tijeku. Period koji je obuhvaćen ovim istraživanjem predstavlja period „protostaleškog” ustrojavanja koji će za posljedicu imati jasno političko i pravno diferenciranje među društvenim strukturama.¹⁸⁰ Moć višeg sloja temelji se na sprezi ekonomske i političke moći, a što je najčešće usko povezano s razinom naobrazbe, ali ne nužno.¹⁸¹ Ovakav će društveni dualizam biti zamijenjen trodiobom u XIV. st., a u kojoj će se javiti srednji sloj građana.¹⁸²

U provedenom istraživanju najviše je zabilježenih osoba bez danog građansko-pravnog statusa. Ovdje smo napravili diferencijaciju između građansko-pravnog i društvenog statusa jer građanski status, između ostalog, ukazuje na to je li osoba starosjedilac ili uvjetno rečeno novopridošlica u određenoj sredini te se na taj način reguliraju njene obaveze i prava. Navedeno samo po sebi ne daje jasne odrednice na osnovu kojih bi razdijelili pripadnike višeg od nižeg društvenog sloja, što osobito dolazi do izražaja u kategoriji *cives*.

177 Opširnije o strukturi stanovništva vidi na primjeru labinske komune u: Zoran Ladić, Labinsko društvo u ranom novom vijeku u zrcalu bilježničkih dokumenta bilježnika Bartolomeja Gervazija, *Historijski zbornik*, 1 (LXI)/2009, 54-55.

178 Nešto više o selima na komunalnom zadarskom području v. Tomislav Raukar, *Seljak i plemić hrvatskog srednjovjekovlja*, Zagreb 2002, 19-21.

179 Opširnije o građansko-pravnom i društvenom statusu Z. Ladić, n. dj., 47-70.

180 Proces oblikovanja staleškog zadarskog društva s jasnim pravno definiranim razlikama počinje krajem XIII. st. i traje do nove uspostave mletačke vlasti početkom XV. st., v. Sabine Florence Fabijanec, Pojava profesije mercator i podrijetlo trgovaca u Zadru u XIV. i početkom XV. stoljeća, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 19/2001, 89.

181 Tomislav Raukar, Moćni i marginalizirani u hrvatskom srednjovjekovlju, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti*, 46/2008, 201-203.

182 T. Raukar, Komunalna društva u Dalmaciji, n. dj., 180-181.

U 18 upisa je zabilježen status građana Zadra (*civis Iadrensis*),¹⁸³ a kao i kod habitatora, za jedan dio osoba, kod kojih nije ubilježen građansko-pravni status, na temelju pribilježenog zanimanja i srodstva on se može pretpostaviti,¹⁸⁴ no i ovdje ćemo se zadržati samo na upisima sa zabilježenim podatkom o statusu.

Habitatori Zadra (*habitatores Iadrenses*) se javljaju u 16 upisa.¹⁸⁵ Njihov broj je sigurno znatno veći, a može se možda pretpostaviti za veći broj upisa obrtnika kod kojih nedostaje podatak o građansko-pravnom statusu, a koji pripadaju u kategoriju široko rasprostranjenih obrta mesarskog, postolarskog i sličnih koji zbog svoje učestalosti i relativno lake dostupnosti nisu „donosili” veći prihod, a time ni prestiž. Građansko-pravni status može se pretpostaviti i kod osoba koje su u bliskim rodbinskim odnosima s licima koja imaju pribilježen građansko-pravni status.¹⁸⁶ Međutim zbog egzaktnosti samog načina imenovanja zadržat ćemo se samo na sigurnim upisima. Habitatori unutar grada predstavljaju kategoriju stanovništva koje je svojim statusom predstavljalo prvotno niži društveni sloj. Prema T. Raukaru to su najvećim dijelom bili stanovnici slavonskog podrijetla koji su uglavnom govorili hrvatskim jezikom.¹⁸⁷ Uz habitatore Zadra javljaju se upisi i habitatora drugih sredina poput stanovnika Tranija, grada u Apuliji (*habitor in Trani*),¹⁸⁸ i stanovnika Rijeke (*habitor in Flumine*).¹⁸⁹

Kategorija seoskog stanovništva je najmanje zastupljena i to samo u 6 točno identificiranih upisa. Termin habitator se upotrebljava i uz seosko stanovništvo pri čemu se daje točan navod mjesta iz kojeg je osoba. Među spomenutim stanovnicima sela javljaju se stanovnici Kukljice na Ugljanu (*habitor ad Cuculiça*),¹⁹⁰ stanovnici Banja na Pašmanu (*habitor ad Bagno*),¹⁹¹ i stanovnici Bokanjca kod Zadra (*habitatores ad Perli(ngouaç)*).¹⁹² Iz ovoga proizlazi da se termin habitator može koristiti i za

183 Npr. *Marcus de Spaurascini, ciuis Iadrensis* (SZB, dok. 9. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 59).

184 U građane bi, analizom poznatih podataka, ušle i iduće osobe bez pribilježenog statusa npr. ... *pristaldum Paulum Bosaci, nostre curie (tribunum)* (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289; dok. 4, 21. VII. 1289; SZB, dok. 15. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 25) ili ... *Scumnose uxoris mee (Iohannes filius Cresti de Micusso, ciuis Iadrensis), filie condam Dobri Çaçalupi* (SZB, dok. 10. (L. 2'), 22. VII. 1289; SZB, dok. 14. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 68 i 66).

185 Npr. ... *Iursa çudecario, habitatoribus Iadrensisibus et aliis* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 15).

186 Npr. *Agapi relictæ condam Stançii[...filia?...] condam Goyslaui, habitatrix Iadrensis* (SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 31).

187 T. Raukar, Komunalna društva u Dalmaciji, n. dj., 178.

188 *Fredericum Galidarium de Uenetiis, habitatorem Trani* (SZB, dok. 7. (L. 1.), 22. VII. 1289; dok. 8. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 52).

189 *Iohanni Seneso, habitatori in Flumine* (SZB, dok. 9. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 62).

190 Npr. *Strianne, filius condam Dragi, habitator ad Cuculiça* (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 97).

191 Npr. *Dragoscio, filio (condam - precrtano) Radune, habitatori ad Bagno* (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 99).

192 Npr. *Slauić et Petre fratres, filii condam Bocanni, habitatores ad Perli(ngouaç)* (SZB, dok. 19. (L. 3.), 24. VII. 1289, r. br. 142).

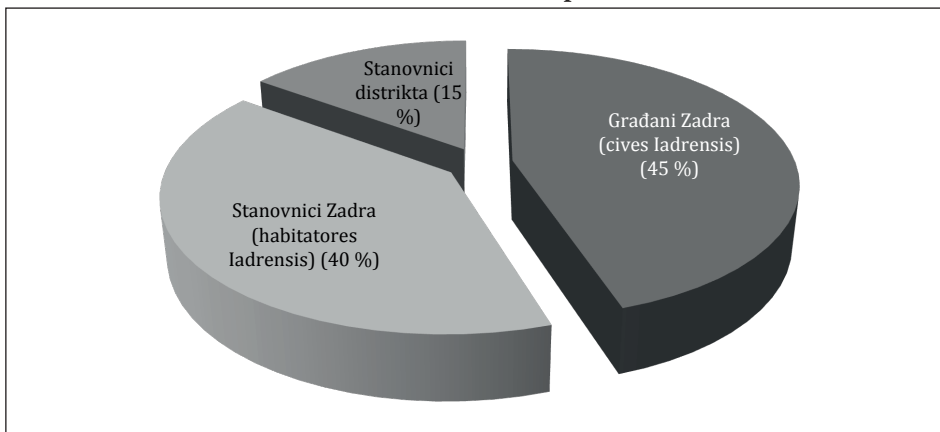
stanovnike grada i sela. Moguće da je takvo nazivanje posljedica pravne jedinstvenosti komune i njegoa distrikta.

Izvan navedenih građansko-pravnih kategorija je grupacija crkvenih lica koja pripada crkvenoj jurisdikciji.¹⁹³

Veći broj osoba bez danog građansko-pravnog statusa posljedica je činjenice da se on vjerojatno podrazumijeva kao nešto što je poznato bilježniku, ali i ostalim pripadnicima komune; to je i potvrda nepostojanja pravne regulative u imenovanju.

Kategorija građansko-pravnog statusa važna je smjernica u određivanju društvenog položaja pojedinca (v. Grafikon 8). Kako u analiziranom razdoblju još nije izvršena jasna diferencijacija primjerice između patricijata i građana te su oni svrstani u identičnu skupinu ili su ostali bez svoje građansko-pravne kategorizacije, odlučili smo pokušati pobliže identificirati pripadnike višeg i nižeg sloja. U tome su nam pomogli podaci iz samih dokumenata, a koji su promatranu osobu vezivali uz određen posao. Jasno je da i u ovom razdoblju vlast u komuni ima viši sloj koji kasnije nazivamo patricijatom ili plemstvom (*nobiles*), a da ostali stanovnici pripadaju pučanstvu (*populares*).¹⁹⁴ U najvećem broju primjera komunalne su službe poput sudačke, vijećničke, odvjetničke i sličnih upućivale da je riječ o pripadnicima višeg društvenog sloja dočim su nazivi pojedinih neprestizhnih obrta ukazivali na niži sloj u pozadini. Osim naziva službi u društvenoj razdiobi pomogli su i drugi čimbenici, ali se pri tome vodilo računa da je riječ o više čimbenika koji na to upućuju, poput primjerice podatka o građansko-pravnom statusu kombiniranog s drugim podacima, ponajprije rodbinskim odnosima.

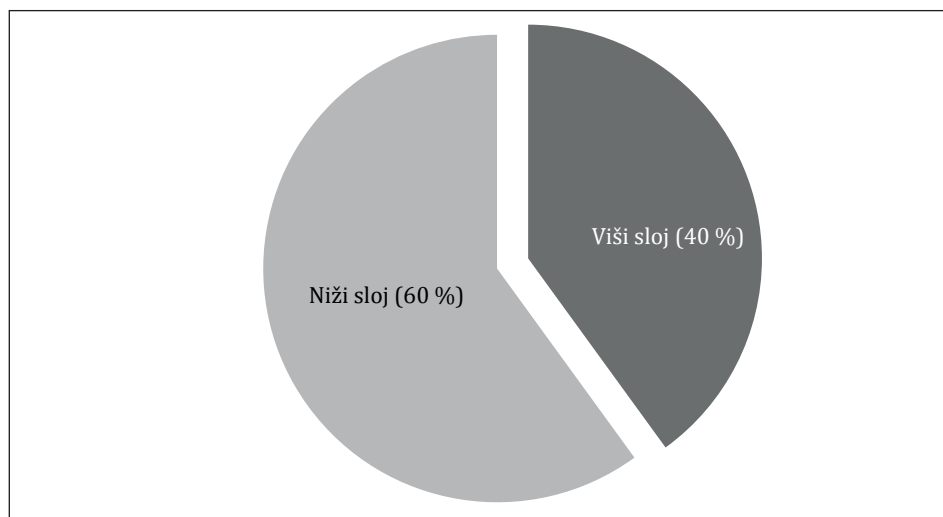
GRAFIKON 8. Građansko-pravni status

193 Npr....*presbytero Marino clerico sancti Petri Ueteris (Iaderae)* (SZB, dok. 16. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 119).

194 Opširnije o staleškom ustrojavanju u dalmatinskim komunama v. T. Raukar, Komunalna društva u Dalmaciji, n. dj., 180-183.

GRAFIKON 9. Društveni status

Društveni stalež je tako identificiran 65 puta, od čega su u 57 upisa identificirani muškarci, a žene samo u ostatku. Napomenule bismo da je oznaka *habitor* bolji pokazatelj statusa jer osobe označene njom ne bi trebale pripadati višem sloju, dok se osobe s oznakom *cives* mogu svrstavati uzlazno (eliti) i silazno (nižem sloju).¹⁹⁵ U radu je zabilježeno s većom ili manjom sigurnošću 26 pripadnika višeg sloja¹⁹⁶ i 39 pučana (v. Grafikon 9).¹⁹⁷ Ukupno je dakle evidentirano 65 osoba, a najveći je broj osoba u radu neodređenog društvenog statusa. Primijenjena interpretativna razina zaključivanja posljedica je činjenice da je staleška podjela društva u tijeku, te da se osobe u dokumentima nisu izriječno definirale kao pripadnici višeg ili nižeg sloja, no da se ta pripadnost ipak u određenom broju primjera dâ utvrditi. Iako su pripadnici nižeg sloja očekivano brojniji, broj pripadnika višeg sloja je velik, što se možda može objasniti njihovim učestvom u proceduralnim ulogama, odnosno u kategoriji Druge osobe u pravnom činu u kojima su oni, zbog svojeg staleškog položaja, zastupljeni u većem broju, ali i zbog bogatstva koje im omogućava i sudjelovanje u raznim

195 Antroponimijska razmatranja od X. do druge polovice XIII. st. obuhvaćaju uglavnom više društvene krugove (crkvene i svjetovne). Tek od druge polovice XIII. st. javljaju se u dokumentima i oni niži (*habitores*), opširnije v. V. Jakić-Cestarić, Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena, n. dj., 108.

196 Npr. *Duimus, filius olim comitis Nicole de Spaletto* (SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289: r. br. 162), jasno je da je Nikola pripadnik elite, a iz toga proizlazi da je i njegov sin pripadnik istog kruga, iako je to već interpretativna razina zaključivanja.

197 Npr. *Bogdane pelipario, filio condam (Desco - precrtano) Dragosci Glauacig...* (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 93), iz navedenog proizlazi da je Bogdan pučanin, no na temelju toga naslućujemo i status njegova oca, ali takvo je zaključivanje, poput onog iz bilješke 189, interpretativnog karaktera.

poslovima. Iako u ovom razdoblju još nije došlo do jasnijeg društvenog strukturiranja u jednom primjeru se pojavljuje naslov *nobilis vir* koji pokazuje da je već tada postojala potreba za izdvajanjem pojedinaca s većim društvenim ugledom.¹⁹⁸ Međutim, jasno je da se on ne koristi za sve pripadnike višeg društvenog sloja već samo za one koji su imali veći ugled među njima, a što je pokazatelj i potrebe za dodatnom diferencijacijom koja će dovesti do daljnjeg društvenog profiliranja.

Imanentni i objektivni elementi u imenovanju

Kako bi dobili cjelovit prikaz imenovanja, koji će obuhvatiti ne samo vrstu zabilježenih podataka već i njihov redoslijed, upotrijebili smo u bazi podataka šifriranje (v. Tablica 11).¹⁹⁹ U šifriranju smo upotrebljavale iduće elemente: VI = osobno (vlastito) ime, DI = drugo ime, DE = ime s prijedlogom *de*, OV = obiteljske veze, potonja se upotrebljava kada se primarna osoba²⁰⁰ imenuje pozivanjem na rođake, Z = zanimanje ili služba, O = oslovljavanje, PS = pravni status, SO = sekundarna osoba, NEP = nepoznata osoba, POR = mjesto podrijetla.²⁰¹

Šifriranje je ključno za utvrđivanje načina imenovanja, no prije njegova analiziranja treba ukazati na prisutnu diferencijaciju u upotrebi oznaka OV i SO pri čemu upotreba oznake OV isključuje oznaku SO i obrnuto. Prva oznaka OV upotrebljava se kod analize primarnih osoba, odnosno osoba koje se identificiraju pozivanjem na neku drugu osobu koja je s njom obično u rodbinskoj vezi.²⁰² Ta druga osoba se u imenovanju primarne osobe tretira kao dio obitelji i bilježi se oznakom OV, no kada se, zbog preglednosti, zasebno razmatra onda se u tom slučaju nekadašnja oznaka OV zamjenjuje šifrom SO.²⁰³ Imenovanje se javlja u različitim varijantama, no jedino se OV i SO međusobno isključuju, što znači da su moguće sve kombinacije

198 ...uirum nobilem Bogde de Lourehcna (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 47).

199 Tablica 11 daje popis upotrebljavanih šifri po abecednom redu i ima ulogu olakšavanja snalaženja u ostalim tablicima.

200 Iako smo već u radu naznačile razliku između primarnih i sekundarnih osoba, ovdje ćemo dati podrobnije objašnjenje te terminologije. Primarne osobe su akteri isprave čija su imena zabilježena u obrađenim dokumentima dok su sekundarne osobe one koje se javljaju u sklopu imenovanja tzv. primarnih osoba kao njegov sastavni dio koji se analizira u njegovom sklopu, ali i zasebno.

201 Kod oznake mjesta podrijetla postoji razlika u načinu njegova bilježenja. Jedna je oznaka podrijetla donesena uz ime s prijedlogom *de* i označena oznakom *DE*, te je analizirana u njejoj potkategoriji podrijetla (*Martino Samitario de Uenetiis* SZB, dok. 7. (L. 2), 22. VII. 1289, r. br. 49), dok je druga donesena kao dodatak imenovanju bez prijedloga *de* te je izdvojeno promatrana, i u šifriranju je obilježena oznakom POR (*Juane de Lemescio, Iadrensisibus* /SZB, dok. 6. (L. 2.), 21. VII. 1289; SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 39).

202 Npr. *Nicolam condam Dobri de Beng(n)a, ciuem Iadrensem* ili šifrirano F01: VI + OV(VL + DE)+ PS (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 40).

203 Npr. ...*condam Dobri de Beneg(n)a* ili šifrirano KO2: VI + DE (SO) (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 41).

navedenih kratica, osim spomenutih dviju. Kratica DI podrazumijeva drugo ime koje slijedi nakon osobnog imena, a koje može biti podrijetlom prezime, patronim, nadimak i etnonim. Kratica DE označava, također, ime s dodatkom prijedloga de, te obuhvaća prezime, patronim i podrijetlo.

U 169 upisa bilo je moguće zabilježenom imenovanju pridružiti šifru imenovanja. U ostalim rijetkim upisima to nije bilo moguće jer je evidentirana samo prisutnost drugih osoba koje nisu navedene poimence. Rezultati načina imenovanja doneseni su u četiri tablice.

Tablica br. 8 ima za cilj ukazati na tipove imenovanja i njihovu brojnost prema ukupnoj učestalosti pojavljivanja. Unutar nje uočava se način i učestalost imenovanja primarnih i sekundarnih osoba. Iz tablice br. 8 očito je da se primarne osobe najčešće imenuju osobnim imenom kao prvim elementom imenovanja premda se na prvom mjestu može pojaviti oslovljavanja ili zanimanje, što je pak rijetko prisutno. Drugi je član imenovanja promjenjiviji te se na tom mjestu mogu javiti svi imanentni i objektivni elementi u imenovanju, što je vidljivo u spomenutoj tablici.

Primjeri imenovanja primarnih osoba

ŠIFRA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
- B011*: VI + DE	- osobno ime (VI) + ime s prijedlogom de (DE), u konkretnom primjeru moguće prezime	- <i>Marie de Baçça</i> . ²⁰⁴
- I04: VI + DE + POR	- (VI) + (DE), u konkretnom primjeru moguć patronim + porijeklo (POR):	- <i>Francisco de Catarino... ladrensibus</i> , ²⁰⁵
- H02: VI + DE + PS	- (VI) + (DE), u konkretnom primjeru moguće prezime + građansko-pravni status (PS):	- <i>Nicola de Uodcarra, ciue ladere</i> , ²⁰⁶
- A02: VI + DI	- (VI) + drugo ime (DI) patronim	- <i>Marinus Girardi</i> , ²⁰⁷
- D02: VI + OV (Z + VI) ili - D02: VI + OV (VI + Z)	- (VI) + ((obiteljske veze (OV) brat, zanimanje (Z) svećenik + (VI))	- <i>Iuannem, fratrem olim presbyteri Domigne</i> , ²⁰⁸
- D01: VI + OV (VI)	- (VI) + ((OV), sin pokojnog (VI)):	- <i>Pauli, fili condam Pribe-gne</i> , ²⁰⁹ itd.

* Šifre su sastavljene od slova, nule i jednog broja te su donesene po abecednom redu u tablici 11. Međusobno slične kategorije imenovanja označene su istim slovima pri čemu brojčana oznaka ima tendenciju kretanja od manje ka većoj znamenki ukazujući time na složenost unutar određene kategorije imenske identifikacije.

204 V. SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 13.

205 V. SZB, dok. 9. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 57.

206 V. SZB, dok. 16. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 123.

207 V. SZB, dok. 4. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 28.

208 V. SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 152.

209 V. SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 87.

Na drugom mjestu se najčešće javlja ime s prijedlogom *de* (može biti prezime, patronim ili podrijetlo) ili se imenovana osoba izričito poziva na bliskog srodnika pri čemu je određena vrsta srodstva između imenovane osobe i osobe s kojom se spomenuta identificira.²¹⁰ Često se na drugom mjestu javlja i tzv. drugo ime koje može biti prezime, nadimak, patronim i etnonim. Osim imanentnih elemenata na mjestu drugog člana imenske formule mogu se javiti i objektivni elementi što je pokazatelj da spomenuti elementi imaju istu funkciju i vrijednost. Razmatrajući broj elemenata u imenovanju razvidno je da je on promjenjiv i varira od jednog do četiri člana pri čemu su najčešći upisi s dva ili tri elementa. Zamjetno je da se podaci poput građansko-pravnog statusa ili podrijetla obično javljaju na kraju imenovanja.

Sekundarne osobe su u tablici 8 označene podebljanim fontom, a njihovo je imenovanje jednostavnije.

Primjeri imenovanja sekundarnih osoba

ŠIFRA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
- I01: VI (SO)	- osobno ime (VI) - oznaka u zagradi (SO) znači samo da je u pitanju sekundarno imenovana osoba kako bi se napravila razlika u odnosu na primarno imenovane osobe	- <i>fili condam Pribegne</i> , ²¹¹
- K02: VI + DE (SO)	- (VI) + ime s prijedlogom (DE), u konkretnom primjeru prezime (SO)	- <i>...condam Dobri de Beg(n)a</i> , ²¹²
- L03: VI + DI (SO)	- (VI) + drugo ime (DI), u konkretnom primjeru interpretativno određeno prezime (SO)	- <i>...uxoris condam Desenni Uesogriuig</i> , ²¹³

U velikom broju upisa sekundarne osobe se imenuju samo osobnim imenom, ali najčešće je ono kombinirano s drugim podacima poput imena s prijedlogom *de* ili pak drugog imena. Na mjestu drugog člana identifikacije sekundarnih osoba mogu se javiti i objektivni elementi, no broj takvih primjera je rjeđi. Broj elemenata u imenovanju sekundarnih osoba doseže broj tri, što je rijetko i uglavnom se zasniva na dvočlanom imenovanju.

Tablica br. 9 donosi popis šifri po rodnom obrascu. Način imenovanja muškaraca odgovara svojom učestalošću najvećim djelom podacima donesenim u tablici br. 8. Broj žena je u pregledanim ispravama malen i njihova učestalost se može, također,

²¹⁰ U dokumentima se može uočiti prisutnost dviju tradicija u načinu imenovanja (latinske i grčke) pri čemu grčka ne koristi apoziciju *filius/filia*, a latinska je rabi. Oba se načina imenovanja mogu uočiti unutar kategorija drugo ime i ime s prijedlogom *de*.

²¹¹ V. SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 88.

²¹² V. SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 41.

²¹³ V. SZB, dok. 15. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 113.

vidjeti u tablici br. 9. Kod žena se najčešće uz osobno ime koristi i identifikacija kroz pozivanje na druge bliske muške osobe.

Primjeri imenovanja ženskih primarnih osoba

ŠIFRE	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
- D01: VI + OV (VI)	- osobno ime (VI) + obiteljske veze (OV/VI), žena imenovanog supruga	- <i>Stana, uxor dicti Georgii</i> , ²¹⁴
- P04: VI + OV + OV (VI + DI)	- (VI) + (OV), žena + (OV/VI + DI, u konkretnom primjeru mogući nadimak oca	- <i>...Scumnose uxoris mee, filie condam Dobri Čaçalupi</i> , ²¹⁵
- ili P04: VI + OV (VI + DI) + OV:	- VI + (OV) kći oca imenovanog imenom i u konkretnom primjeru interpretativnim nadimkom, + (OV), žena muža	- <i>Andrighitta, filia Danielis Pancere, dilecta uxore mea</i> ²¹⁶

Žene se očekivano najčešće identificiraju osobnim imenom i obiteljskim vezama što je pokazatelj i posljedica njihovog statusa u srednjovjekovnom društvu. Tablica 9 pokazuje da se žena uz svoje osobno ime imenuje imenima muških članova svoje obitelji, najčešće imenima supruga ili/i oca. Glede broja članova u imenovanju žena on varira i obično se sastoji od dva do tri člana pri čemu je indikativno da se žene za razliku od muškaraca ne imenuju samo svojim imenom, a što se ne može povezati, barem na ovakom malom uzorku s društvenim statusom. U iznimno rijetkim slučajevima na mjestu drugog člana imenske identifikacije u žena mogu se naći i drugi podaci poput imena s prijedlogom *de* pri čemu nije nemoguće da drugi je podatak opet u funkciji povezivanja s muškim članovima obitelji.

Usporedimo li načine imenovanja prema tipovima uloga uočiti ćemo da postoji veza između uloge koju osoba ima u dokumentu i načina njenog imenovanja. Tablica 10 donosi popis šifri po ulogama. Kategorija uloga nazvana Druge osobe u pravnom činu je najčešće zastupljena u analiziranim dokumentima.

Osobe unutar ove, nazovimo je proceduralne kategorije, sastavni su dio protokola primjenjivanog u sklapanju pravnog čina te su imenovane na optimalan način što znači da njihovo imenovanje nema ni previše ni premalo podataka. Obično je imenovanje provedeno dvočlanim ili tročlanim obrascem koji uz osobno ime donosi najčešće ime s prijedlogom *de* ili drugo ime na mjestu drugog člana. Spomenuti podaci mogu biti nadopunjeni i drugim imanentnim i objektivnim podacima. Unutar ove kategorije javlja se nešto veći broj pripadnika gradske elite što je povezano s ulogom višeg sloja u komunalnoj zajednici.

U kategoriji Ugovorne strane i pravni čin imenovanje je složenije što je posljedica činjenice da je riječ o ključnim osobama u pravnoj radnji zbog čega je njihovom imenovanju posvećeno više pozornosti.

²¹⁴ V. SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 92.

²¹⁵ V. SZB, dok. 10. (L. 2'), 22. VII. 1289; SZB, dok. 14. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 68.

²¹⁶ V. SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 128.

Primjeri imenovanja u kategoriji Druge osobe u pravnom činu

ŠIFRA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
- I04: VI + DE + POR	- (VI) + (DE), u konkretnom primjeru prezime + (POR), podrijetlo	- <i>Iuanne de Lemescio, ladrensis</i> ²¹⁷
- A02: VI + DI	- (VI) + (DI), u konkretnom primjeru interpretativno prezime	- <i>Mathei Çaconig</i> , ²¹⁸
- B01: VI + DE	- (VI) + (DE), u konkretnom primjeru mogući patronim	- <i>Martini de Spaurascini</i> ²¹⁹
- I05: VI + DI + POR	- (VI) + (DI), u konkretnom primjeru mogući patronim + (POR)	- <i>Blascio Boni, ladrensibus</i> ²²⁰
- D01: VI + OV (VI)	- (VI) + (OV/VI), sin imenovanog oca	- <i>Pauli, fili condam Pribegne</i> ²²¹
- H01: VI + Z + POR	- (VI) + zanimanje (Z), briač + (POR)	- <i>Marino barberio, ladrensibus</i> . ²²²

Primjeri imenovanja u kategoriji Ugovorne strane i pravni čin

ŠIFRA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
- H02: VI + DE + PS	- (VI) + (DE), u konkretnom primjeru interpretativno prezime + građansko-pravni status (PS)	- <i>Micha de Micusso, ciuis ladrensis</i> , ²²³
- D02: VI + OV (VI + Z)	- (VI) + (OV/VI + Z), brat osobe imenovanje imenom i zanimanjem (službom)	- <i>Iuannem, fratrem olim presbyteri Domigne</i> , ²²⁴
- F04: VI + OV (VI) + PS:	- (VI) + (OV/VI), sin imenovanog oca + (PS)	- <i>Strianne, filius condam Dragi, habitator ad Cuculiça</i> , ²²⁵
- F01: VI + OV (VI + DE) + PS	- (VI) + (OV/VI + DE, porijeklo Sablata na Pašmanu) + (PS)	- <i>Dragoslao R.filiio condam Radin de Sablata, habitatore ladrensi</i> , ²²⁶
- B01: VI + DE	- (VI) + (DE), mogući patronim	- <i>Teodosum de Alberto</i> , ²²⁷
- G02: VI + DI + PS	- (VI) + (DI), mogući patronim + (PS)	- <i>Io(hannes) de Rainerio, ciuis ladrensis</i> ²²⁸

217 V. SZB, dok. 6. (L. 2.), 21. VII. 1289, r. br. 39.

218 V. SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 79.

219 V. SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 23.

220 V. SZB, dok. 9. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 58.

221 V. SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 87.

222 V. SZB, dok. 16. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 120

223 V. SZB, dok. 4. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 27.

224 V. SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 157.

225 V. SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 97.

226 V. SZB, dok. 18. (L. 3.), 24. VII. 1289, r. br. 133.

227 V. SZB, dok. 21. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 163.

228 V. SZB, dok. 18. (L. 3.), 24. VII. 1289, r. br. 132.

Ova je kategorija najzahtjevnija jer se bavi ugovornim stranama koje su akteri pravnog čina i koji u skladu s tim imaju najsloženiji imenski korpus sastavljen često od tri ili četiri elemenata. Osobno ime kombinirano uz ime s prijedlogom *de* ili podatak o obiteljskim vezama ili pak u kombinaciji s drugim imenom, u imenovanju ugovornih strana, vidljivo je iz šifri da veću važnost u njih ima podatak o njihovom građansko-pravnom statusu.

Osobe navedene unutar kategorije Osobe zabilježene u imenovanju ugovornih strana imaju jednostavniju imensku strukturu sastavljenu obično od jednog ili dva elementa imenovanja što je posljedica uloge koju tako imenovane osobe imaju u dokumentu. O imenovanju sekundarnih osoba koje ulaze u ovu kategoriju već je bilo riječi (v. Tablica 8), a na prethodnim stranicama smo dale primjere za njezino najučestalije šifriranje. Ono se najčešće sastoji od osobnog imena koje može biti nadopunjeno drugim podacima poput imena s prijedlogom *de* ili nekog drugog oblika tzv. drugog imena. Jednostavnost njihova imenovanja je povezana s činjenicom da je imenovanje sekundarnih osoba sastavni dio identifikacije primarnih likova, i da bi u slučaju većeg broja imenskih elemenata u njihovom opisivanju sam način imenovanja bio nepotrebno predugačak.

Sagledavajući imenovanje po društvenoj strukturi uočava se da i niži i viši slojevi uglavnom dijele zajedničke načine imenovanja i ne može se reći da je određeni način izrazito karakterističan za pojedinu skupinu. Najveći je broj osoba bez identificiranog društvenog statusa zbog čega je teško dati točan uvid u imenovanje u statusnom smislu.

Nešto učestaliji primjeri imenovanja u viših slojeva

ŠIFRA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
- I04: VI + DE + POR	- (VI) + (DE), u konkretnom primjeru mogući patronim + (POR)	- <i>Petro de Çanne...ladrensibus</i> ²²⁹
- H02: VI + DE + PS	- (VI) + (DE), u konkretnom primjeru interpretativno prezime + (PS)	- <i>Micha de Micusso, ciuis ladrensis</i> ²³⁰

Navedeni načini imenovanja su velikim dijelom zastupljeni i u osoba neidentificiranog društvenog statusa, pa gore spomenute podatke treba shvatiti samo u smislu nešto učestalije upotrebe u elite. Jedina šifra koja se veže samo za identificirani viši sloj je G01: O + VI + DI + Z pri čemu je zanimanje, u konkretnom slučaju služba, vidljivo iz samog dokumenta.

229 Npr. SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 73; status definiran kroz službu koju je gore spomenuti obavljao, v. M. Zjačić, n. dj., 270.

230 Npr. SZB, dok. 4. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 27; status definiran kroz službu, v. M. Zjačić, n. dj., 265.

Primjeri imenovanja u nižih društvenih slojeva (primarne i sekundarne osobe)

ŠIFRA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
- I01: VI (SO)	- (VI), sekundarna osoba (SO)	- filius condam Radoy ²³¹
- H01: VI + Z + POR	- (VI) + (Z), u konkretnom primjeru mesar + (POR)	- Dragoslauo bicario.....ladrensibus ²³²
- F04: VI + OV (VI) + PS	- (VI) + OV (VI), sin imenovanog oca + PS	- Strianne, filius condam Dragi, habitator ad Cuculiça ²³³

U nižih slojeva je primjetno da se nešto češće u odnosu na pripadnike višeg sloja imenuju pozivanjem na svoje pretke koji su identificirani na što jednostavniji način kako imenovanje ne bi postalo prekomplikirano. Niži slojevi relativno često koriste i podatak o zanimanju kao sastavni dio imenske formulacije dok se primjerice služba osoba višeg sloja može češće iščitati iz samog dokumenta i uglavnom nije pribilježena kao sastavni dio imenovanja. Kada se uz neku osobu navodi njezino zanimanje onda se uz taj podatak tek ponekad navode i obiteljske veze te se stječe dojam da je zanimanje bitna identifikacijska odrednica u imenovanju. U konačnici ipak imenovanje nižeg sloja dobrim dijelom odgovara imenovanju višeg sloja, što znači da se obje kategorije često koriste istom imenskom formulacijom, a to je dobro vidljivo u evidentiranim šiframa. Priličan je broj šifri koje se javljaju samo po jedanput, a među njima je dosta primjera imenovanja sastavljenog od većeg broja elemenata pri čemu je ono češće vezano uz niže slojeve ili osobe neidentificiranog društvenog statusa.²³⁴

Druge uloge i imenovanja

Druga uloga obuhvaća upise u kojima se ista osoba unutar pregledanih isprava pojavljuje u više navrata, što je evidentirano u 15 slučajeva. Analiza vrste drugih uloga ukazuje da je najviše zabilježenih osoba pribilježeno u sklopu kategorije Ugovorne strane i pravni čin (8), a preostalih (7) u kategoriji nazvanoj Druge osobe u pravnom činu U 8 se upisa ponovno zabilježene osobe javljaju u istim ulogama pri čemu se one mogu svrstati ne samo u istu kategoriju uloga već i u isti podtip uloge unutar identificirane kategorije.²³⁵ U preostalih 7 slučajeva prisutne su razlike u ubilježenim

231 Npr. SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 127.

232 Npr. SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 30.

233 Npr. SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 97.

234 Npr. P05: VI + Z + OV (VI) + POR: *Stanco, caligario, filio condam Tolisci, Iadrensibus* (SZB, dok. 13. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 95).

235 Npr. *Lompre de Lacurtiscia.....Iadrensibus* (SZB, dok. 14. (L. 3.), 23. VII. 1289; dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 104). Spomenuta osoba se javlja oba puta u kategoriji nazvanoj Druge osobe u pravnom činu, te u istoj ulozi osobe nazočne sastavljanju isprave unutar spomenute kategorije.

ulogama.²³⁶ Ponovno pojavljivanje u istoj ulozi obično ne prelazi dva upisa, no postoje izuzetni primjeri poput kneza Jakova Teopula (Teupula) koji se zbog svog istaknutog položaja pojavljuje u više analiziranih dokumenata u istoj ulozi.²³⁷ Osobe koje se višestruko pojavljuju u pregledanim dokumentima analizirane su u sklopu kategorizacije po ulogama samo prema prvoj zabilježenoj ulozi dok su kasnija pojavljivanja kratko predložena u ovom poglavlju. Spomenuti je pristup imao za cilj što jasniji pregled upotrebe imenske formule u kojem će jednoj osobi biti pridružena jedna šifrirana imenska formula. Svojom društvenom strukturom osobe koje se ponovno javljaju u ispravama dijelom pripadaju višem sloju (6 upisa), a dijelom (5 upisa) nižem dočim kod ostatka nije bilo moguće identificirati društveni status.

Drugo imenovanje je usko povezano s ponovnim javljanjem u drugoj ispravi tako da se ono javlja, također, u 15 upisa pri čemu se samo u četiri slučaja osoba imenuje na isti način.²³⁸ U ostalim primjerima se javljaju veće ili manje razlike u upisima. Promjene se mogu podijeliti prema svojim temeljnim obilježjima na nekoliko grupacija. Tako se u najvećem broju imenovanje istih osoba skraćuje, što se može dijelom objasniti spominjanjem iste osobe u dva dokumenta koja slijede jedan za drugim²³⁹ ili je pak riječ o poznatoj osobi koja se u dokumentima učestalo javlja te je identificirana samo najosnovnijim podacima.²⁴⁰ U dva upisa dolazi do izmjene podatka što znači da se jedan podatak zamjenjuje drugim pri čemu broj sastavnih dijelova imenovanja ostaje manje-više nepromijenjen.²⁴¹ Nadalje, postoje primjeri u kojima se postojeći podaci proširuju novim podacima, no takvi su primjeri najrjeđi i ovdje su zabilježeni u jednom upisu.²⁴²

236 Npr. *Micha de Clemente...ciues et habitatores Iadrenses* (SZB, dok. 23. (L. 4.), 25. VII. 1289; SZB, dok. 24. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 170). Spomenuta se osoba javlja jednom u kategoriji Ugovorne strane i pravni čin, a drugi put u sklopu kategorije nazvane Druge osobe u pravnom činu.

237 Npr. ...*domini, Iacobi Teopulo, egregii comitis* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 3), ili (*nobis Iacobo*) *Teopulo, comite Iadrensi* (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289), a ime se pojavljuje i u drugim dokumentima: SZB, dok. 4 (L. 1.), 21. VII. 1289; SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289; SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289.

238 Npr. *Scumnose uxoris mee, filie condam Dobri Çaçalupi* (SZB, dok. 10. (L. 2.), 22. VII. 1289; SZB, dok. 14. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 68).

239 Npr. *Dessa, uxor condam Iuanni de Drugoçay, (et ...), habitatores Iadrenses; Desse* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289; dok. 2. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 4).

240 Npr. *Micha Mataffarri nostre curie aduocatum* (SZB, dok. 15. (L. 3.), 23. VII. 1289); *Micha Mataffarri* (SZB, dok. 22. (L. 4.), 25. VII. 1289; SZB, dok. 24. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 111).

241 Npr. ...*Iuane de Lemescio, Iadrensis* (SZB, dok. 6. (L. 2.), 21. VII. 1289, r. br. 39); *Iohannem de Lemescio, nostre curie tribunum* (SZB, dok. 20. (L. 4.), 24. VII. 1289, r. br. 39).

242 ...*Rubertum Cap(e)llum, (habitoribus) Iadrensis; ...Ruberto Capello bicar(io), Iadrensis* (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289; SZB dok. 4, 21. VII. 1289, r. br. 22).

Usporedba prvog i drugog imenovanja

ŠIFRA	OBJAŠNENJE	PRIMJER
- F01: VI + OV (VI + DE) + PS - AO1: VL	- (VI) + (OV(VI + DE), žena pokojnog supruga imenovanog imenom i mogućim patronimom + (nabrajanje drugih osoba) + PS (nabrojane osobe su istog statusa)	- <i>Dessa, uxor condam luanni de Drugoçay, (et ...), habitatores ladrenses</i> ²⁴³ - <i>Dessa</i> ²⁴⁴
- G03: VI + DI + Z - A02: VI + DI	- (VI) + (DI), mogući patronim, + (Z/sluzba), tribun - (VI) + (DI), mogući patronim	- <i>Paulum Bosaci, nostre curie (tribunum)</i> ²⁴⁵ - <i>Paulum Bosaçi</i> ²⁴⁶
- H02: VI + DE + PS - BO1: VL + DE	- (VI) + (DE), moguće prezime + (PS) - (VI) + (DE), moguće prezime	- <i>luanni de Cernuco, ciuium ladrensiu</i> ²⁴⁷ - <i>lua(nno de Cernu)co</i> ²⁴⁸

Drugo imenovanje pokazuje da ponovno imenovanje obično nije predugačko i da sadrži osnovne podatke potrebne za identifikaciju ranije spominjanih osoba.

Zaključna razmatranja

Jedino čvrsto uporište u imenovanju, prema analiziranoj građi je osobno ime koje se javlja najčešće kao prvi član determinacije, osim u primjerima u kojima se osoba prvo oslovljavanja s uvažavanjem²⁴⁹ ili se pak navodi njezino zanimanje (sluzba).²⁵⁰ U dokumentima je zabilježen velik broj imena različitog podrijetla, a muška imena su zbog svoje brojnosti egzaktnije zastupljena imena određenog podrijetla u Zadru u odnosu na ženska. Kulturološki gledano dominiraju kršćanska imena, a shodno tome veća je prisutnost tzv. istočnjačkih imena,²⁵¹ ali i ujedno romanskih imena.

Slavenskih imena je zapravo puno, pogotovo ako uzmemo u obzir da i romanska dijelom mogu biti rezultat utjecaja kršćanstva, što sa slavenskim, čini se, nije bio slučaj. Pojedina imena se javljaju u različitim inačicama, a najviše je takvih primjera

243 V. SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 4.

244 V. SZB, dok. 2. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 4.

245 V. SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 25.

246 V. SZB, dok. 15. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 25.

247 V. SZB, dok. 9. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 61.

248 V. SZB, dok. 24. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 61.

249 Npr. ... *domini Iohannis Dandulo, incliti ducis Uenetiurum* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 1).

250 Npr. ... *plebani Martini de Lemesso* (SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 10).

251 Velik je broj svetačkih imena koja "vuku" porijeklo iz hebrejskog imenskog korpusa, a koja karakteriziraju ne samo hrvatsku već i europsku antroponimiju. V. Milan Nosić, Hrvatska imena hebrejskog podrijetla, *Riječ: časopis za slavensku filologiju*, 4(1)1998, 62-71.

zabilježeno u skupini slavenskih imena.²⁵² Način nadijevanja imena nije bilo moguće rekonstruirati zbog analiziranja male količine građe koja pokriva kratak vremenski period. Ipak, moguće je naslutiti u pojedinim primjerima da je sin dobivao ime po ocu, i to prvenstveno kod uglednijih obitelji u kojima se više pozornosti poklanjalo imenovanju utemeljenom na precima.²⁵³ Prema Vesni Jakić-Cestarić, koja se bavila onomastikom i u sklopu nje nasljeđivanjem imena, prvi je sin dobivao ime prema očevom ocu, a linija bi se nasljeđivanja imena prekidala izumiranjem ili svodenjem na žensku lozu. Drugi sin je dobivao ime majčina oca, znači drugog djeda, a ostala braća imena stričeva i ujaka.²⁵⁴

Uz osobno ime kao osnovni i nepromjenjivi element u imenovanju, javljaju se drugi dijelovi imenovanja koji su nepostojani, što znači da se struktura imenovanja mijenja u pogledu sastava i rasporeda zabilježenih elemenata. Među elementima koji se javljaju kao dopuna vlastitom imenu javljaju se imanentni i objektivni elementi. Imanentni elementi imaju prevagu nad objektivnim elementima, a obuhvaćaju između ostalog i kategoriju drugog imena i imena s prijedlogom *de*. Kategorija imena s prijedlogom *de* ima veću učestalost u imenovanju od drugih načina bilježenja drugog imena. U obje spomenute kategorije prezime je najčešće pribilježen element imenovanja koji se bilježi nakon osobnog imena.²⁵⁵ Po učestalosti javljanja potom slijedi, u obje spomenute kategorije, patronim. Kako se patronimi bilježe na dva različita načina, s apozicijom²⁵⁶ i bez nje,²⁵⁷ zbrojimo li ove dvije kategorije uočava se da on ima veću učestalost pojavljivanja od prezimena. Manju učestalost javljanja, čini se, imaju nadimci zabilježeni u kategoriji drugog imena koji se, također, javljaju na drugom mjestu²⁵⁸ u imenovanju, a mogu, čini se, zamijeniti i osobno ime.²⁵⁹ Podrijetlo, bilo da govorimo o podrijetlu s prijedlogom *de* ili bez njega, bilježi se obično na drugom²⁶⁰ ili trećem²⁶¹ ili četvrtom²⁶² mjestu u imenovanju, pri čemu se ono uvijek donosi na kraju imenskog sklopa, pa njegovo mjesto ovisi o broju elemenata u

252 Npr. slavensko *ime* *Desennus* može se javiti u raznim inačicama poput *Desa*, *Dessa*, *Desco*, *Desiça*.

253 Npr. *Maurum Grisogoni (de Mauro, civis Iadrensis)* (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, r. br. 24).

254 Vesna Jakić-Cestarić, *Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena*, n. dj., 153.

255 Gore spomenuta veća učestalost prezimena treba se uzeti s dozom rezerve jer je velik broj slučajeva razvstan u ovu kategoriju na osnovu indicija, a ne sigurnih pokazatelja pripadnosti ovoj kategoriji imenovanja unutar drugog imena i imena s prijedlogom *de*. Npr. *Dominico Scula, filio condam Stantii de Pago* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 77).

256 Npr. *Nicola, fili(us) Crasogne de Pago* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 75).

257 Npr. ... *mag(ister) Grisogonus de Petriçolo palipariam* (SZB, dok. 24. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 175).

258 Npr. *Georgio Rubeo, Iadrensisibus* (SZB, dok. 10. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 65).

259 ...*uxor condam Carbonis Iadartina* (SZB, dok. 5. (L. 1.), 21. VII. 1289, r. br. 36).

260 Npr. ...*domino Nicolao de Besti* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 53).

261 Npr. *Martino Samitario de Uenetiis* (SZB, dok. 7. (L. 2), 22. VII. 1289, r. br. 49).

262 Npr. *Petre (!) Desse de Mira...Iadrensisibus* (SZB, dok. 10. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 63).

imenovanju pojedine osobe. Zabilježena je i pojava slična pojavi etnonima koji pripadaju kategoriji drugog imena, a zabilježena je na drugom mjestu u imenovanju.²⁶³

Sekundarno imenovanje je kraće u odnosu na imenovanje primarnih osoba. Na mjestu drugog člana u imenovanju sekundarnih osoba javljaju se, također, različiti elementi poput prezimena,²⁶⁴ podatka o podrijetlu,²⁶⁵ i drugih. Za razliku od imenovanja sporednih osoba imenovanje primarnih likova je često zasnovano na identifikaciji s bliskim srođnicima (najčešće ocem, a u žena i suprugom). U takvom je imenovanju točno definirana vrsta srodstva između primarnih i sekundarnih osoba, a najčešće se bliski srođnici bilježe na drugom²⁶⁶ ili trećem²⁶⁷ mjestu, ili se osoba poziva na više srođnika.²⁶⁸ Rekonstrukcija zabilježenih obiteljskih veza na osnovu imenovanja primarnih kroz sekundarne osobe omogućuje da uočimo preferirane rodbinske veze. Često se spominju veze između roditelja i djece, zatim samih potomaka, a u određenom broju primjera se spominju veze potomaka s braćom ili sestrama roditelja. Osim njih mogu se uočiti i afinalne veze, odnosno veze između pripadnika svojte, koje ukazuju na održavanje veza roditelja i njihove poženjene djece.

U imenovanju se pojavljuju i drugi objektivni podaci poput građansko-pravnog statusa, oslovljavanja i podataka vezanih uz posao. Objektivni podaci zastupljeni su u znatno manjem broju od imanentnih elemenata, primjerice oni o građansko-pravnom statusu²⁶⁹ koji se donose na kraju imenovanja. U najmanjem broju primjera javlja se oslovljavanje, koje se donosi prije osobnog imena dok je podatak o zanimanju (službi) znatno češći i varijabilniji u mjestu bilježenja. Zanimanje se može javiti prije osobnog imena, ali i nakon njega.²⁷⁰ Analiza ubilježenih poslova i oslovljavanja ukazala je da se osobe koje se koriste spomenutim podacima u imenovanju rjeđe identificiraju s drugim članovima obitelji.²⁷¹ Stječe se dojam da je podatak o zanimanju (službi) ili samom oslovljavanju u funkciji osiguravanja distinkcije i ugleda. Treba nadodati da objektivni elementi tijekom vremena, a pod utjecajem različitih individualnih okolnosti, mogu promijeniti svoju ulogu i postati imanentni elementi. Dakle, primjerice *peliparius* kao oznaka zanimanja može postati prezime, kao što je slučaj s prezimenom Pelicarić. Sve dok uistinu ne postoji stalno i nasljedno ime koje služi kao prezime, svaki element koji se koristi za identifikaciju pretendira na mjesto

263 Npr. *Iacomo Paduano, sartore* (SZB, dok. 12. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 82).

264 Npr.*condam Dobri de Beng(n)a* (SZB, dok. 6. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 40).

265 Npr. ... *fili(us) Crasogne de Pago* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 75).

266 Npr. *Bogde, filio Cande Iadrensibus* (SZB, dok. 3. (L. 1.), 20. VII. 1289, dok. 4, 21. VII. 1289; SZB, dok. 22. (L. 4.), 25. VII. 1289, r. br. 17).

267 Npr. *Dominico Scula, filio condam Stantii de Pago* (SZB, dok. 11. (L. 2'), 22. VII. 1289, r. br. 77).

268 Npr. *Andrighitta, filia Danielis Pandere, dilecta uxore mea* (SZB, dok. 17. (L. 3.), 23. VII. 1289, r. br. 129).

269 Npr. *Dragosluo R.filio condam Radin de Sablata, habitatore Iadrensi* (SZB, dok. 18. (L. 3.), 24. VII. 1289, r. br. 133).

270 Npr. *Gabriele caligario de Uneciis* (SZB, dok. 7. (L. 2.), 22. VII. 1289, r. br. 50).

271 Npr. *Iursa çudecario, habitatoribus Iadrensibus*, SZB, dok. 1. (L. 1.), 20. VII. 1289.

prezimana ili nekog drugog elementa imenovanja. U vrijeme ranog i razvijenog srednjeg vijeka nije postojao zakonski okvir za imenovanje, pa su se bilježnici koristili opće prihvaćenim modelima, što ne znači da nisu i proizvoljno odlučivali o tome kako će koga nazvati.

U drugoj polovici XIII. st. ne može se govoriti o postojanju imenske formule jer ona podrazumijeva postojanje obrasca koji se redovito primjenjuje. Pregledana dokumentacija ukazuje da je način imenovanja fleksibilan, što znači da se uz osobno ime upotrebljavaju različiti imanentni i objektivni elementi pri čemu nema pravila koja bi definirala njihovu upotrebu u smislu vrste korištenih elemenata i njihova redoslijeda. Unatoč tome može se uočiti da je način identifikacije osoba u ispravama uvjetovan ulogom koju osoba u dokumentu ima. Primarne osobe imaju složeniji način imenovanja u odnosu na sekundarne osobe, a razlika u složenosti imenovanja je uvjetovana ulogom koju one imaju u dokumentu. Najsloženiji način imenovanja imaju osobe koje su ugovorne strane u ispravi pri čemu će njihovo imenovanje učestaliije imati više elemenata (često tri do četiri elementa), a dosta često će se uz imanentne dijelove javljati objektivni elementi poput zanimanja ili građansko-pravnog statusa. Sudionici isprave koji svojom prisutnošću daju pravnom činu učinkovitost će biti imenovani na optimalan način što znači da u svom imenovanju neće imati ni premalo ni previše elemenata, najčešće dva do tri elementa pri čemu će prevladavati imanentni elementi dok će imenovanje sekundarnih osoba biti znatno jednostavnije i brojat će uglavnom jedan do dva člana s nešto većim naglaskom na imanentnim dijelovima. Imenovanje u srednjem vijeku je velikim dijelom zasnovano na identifikaciji kroz srodnike, što je također pokazatelj nepostojanja pravila u načinu imenovanja. Na temelju njihove analize može se zaključiti da se preferiraju veze između roditelja i djece, žena i muževa. Žene se obično identificiraju kao kćeri očeva ili žene muževa ili pak obrnutim redoslijedom i kao žene i kćeri pri čemu se potonji primjer možda može dijelom objasniti većim ugledom ženine obitelji u odnosu na muževljevu. Cilj je vjerojatno „podići” ugled muža koji se na taj način povezuje s uglednijima od sebe. Osobe se imenuju i pozivanjem na druge rođake, a njihov je odabir određen pragmatičnošću prije nego li emocionalnim vezama. Iz dokumenata do nas dopiru i podaci o svakodnevicu u kojoj se javljaju podaci o vanbračnoj djeci i svećenicima koji nisu uvijek živjeli u celibatu kako bi se očekivalo. Naime prema kanonskom pravu svećenstvo nije moglo sklapati brak, pa sukladno tome ni imati djecu, ali stvarnost je drugačija. Takvoj se situaciji moralo „doskočiti” u praksi pa su se iznalazili načini da se nezakonitoj djeci (svećeničkoj, ali i svoj ostaloj) nešto ostavi iako su civilne odredbe prava uglavnom takvoj djeci negirale nasljedna prava.

Upotreba spomenutih imanentnih i objektivnih elemenata nije normirana, no nije ni potpuno proizvoljna, jer je velikim dijelom ovisna o kontekstu upotrebe imena osobe. Dobiveni rezultati pokazuju da imenski sustav unatoč različitim i neujednačenim elementima u imenovanju u cjelini teži ka jednostavnijem načinu imenovanja čiji će produkt s vremenom biti ustaljeno prezime. Kako je naša analiza obuhvatila

maleni isječak građe, trebalo bi za nekakve dalekosežnije zaključke obuhvatiti znatno veću količinu dokumenata koji će pokazati koliko su ovi rezultati mjerodavni. Nadamo se da će ovaj prijedlog metodološkog pristupa u istraživanju antroponimije potaknuti i druge na iznalaženje novih modela u proučavanju ovakve građe.

PRILOZI

1. tablica: Popis osobnih imena istočnjačkog podrijetla (grčka, hebrejska i druga imena)

Imena istočnjačkog podrijetla Muška imena	Varijante	Broj nositelja
Andreas		1
Barte		1
Damianus		1
Danielus		1
Gabrijelus		1
Georgius		2
Grisogonus		1
Iacobus (5)	Iacomus (1)	6
Iohannes (7)	Iuannus (5)	12
Iursa		1
Matheus		2
Maurus		2
Micha (5)	Michoille (1)	6
Nascius		1
Nicolaus (1)	Nicola (5)	6
Stephanus (1)	Stipco (1)	2
Tadeus		1
Teodosus		1
Ukupan broj muških imena		48
Ženska imena	Varijante	Broj nositelja
Agapi		1
Helena		1
Iurislaua		1 ²⁷²
Maria (3)	Marichna (1)	4
Scumosa		1
Ukupan broj ženskih imena		8
Ukupan broj muških i ženskih imena		56

²⁷² Ime *Iurislaua* je dobar pokazatelj udomaćenosti imena istočnjačkog podrijetla koje zbog svoje učestalosti nije shvaćano kao strano te je u skladu s tim dobilo domaći nastavak.

2. tablica: Popis osobnih imena romanskog podrijetla

Imena romanskog podrijetla Muška imena	Varijante	Broj nositelja
Balbus		1
Blascius		1
Cande		1
Carbonis		1 ²⁷³
Dominicus (2)	Domigna	3
Doninus		1
Duimus		1
Franciscus		3
Luca		2
Marcus		3
Marinus		5
Martinus		4
Paulus		3
Pelegrinus		1
Petrus (5)	Petre (1), Petriçoli (1)	7
Romanus		1
Sergius (moguće etrušćansko podrijetlo)		2
Uale		1
Uitco (od Uite)	Uitaça	3
Ukupan broj imena:		44

3. tablica: Popis osobnih imena slavenskog podrijetla

Imena slavenskog podrijetla Muška imena	Varijante	Broj nositelja
Bogdanus (1)	Bogde (2)	3
Bratco		1
Budislauus		1
Desennus (1)	Desa(1)/Dessa(2), Desco(1), Desiça (1)	6
Crasogne		1
Dobre		3
Dragoslauus (3)	Dragoscus (2), Drago (1)	6
Goyslauus		1
Obraddus		1
Pribegne		1

²⁷³ Ime Carbonis je i mogući *nadimak*.

Imena slavenskog podrijetla Muška imena	Varijante	Broj nositelja
Priuoslaus		1
Prodanus (1)	Prodde (1)	2
Radogna (1)	Radin (1), Radoy (1), Raduna (1)	4
Scorogne		1
Slaiuç		1
Stantius (1)	Stanoscus (1), Stançe(1), Stanco (1)	4
Toliçnus (1)	Tolisce (1)	2
Ukupan broj muških imena		39
Ženska imena	Varijante	Broj nositelja
Chotta		1
Dessa		2
Dragomerra		1
Dragoslaua		1
Lubislaua		1
Priba		1
Stana		1
Ukupan broj ženskih imena		8
Ukupan broj muških i ženskih imena		47

4. tablica: Popis osobnih imena germanskih podrijetla

Germansko podrijetlo imena Muška imena	Varijante	Broj nositelja
Fredericus		1
Henricus		1
Manfreda		1
Rubertus		1
Ukupan broj		4

5. tablica: Popis osobnih imena nesigurnog podrijetla

Nesigurno porijeklo Muška imena	Varijante	Broj nositelja
Bette		1
Bocoricus		1
Bonacursius		1
Creste		1
Diminoslauus		1
Gardamelus		1
Gersanne		1

Lesiça		1
Lompre		1
Magerrus		1
Pouerscouig		1
Sobannus		1
Strianne		2
Ulecta		1
Ukupan broj muških imena		15
Ženska imena	Varijante	Broj nositelja
Andrighitta		1
Plenca		1
Ukupan broj ženskih imena		2
Ukupan broj muških i ženskih imena		17

6. tablica: Vrsta drugog imena

DRUGO IME	VJERODOSTOJNOST
PREZIMENA	
Beletbono	I
Butadeo	IN
Çaconig	IN
Çadulinus	IN
Contarenius	IN
Dandulo	E
Delcatono	I
Glauacig	IN
Grego	I
Grisogoni	E
Maliçia	I
Mariscallo	I
Mataffarri	IN
Scula	I
Scimunig	IN
Teopulo	E
Uesogriuig	IN
PATRONIM	
Boni	I
Bosaçi	I
Desse	E
Galsoni	I
Georgii	I
Girardi	I

DRUGO IME	VJERODOSTOJNOST
NADIMAK	
Anima	E
Çaçalupi	I
Cap(e)llus	IN
Clopot	I
Galidarius	I
Gembresus	I
Gembesus	I
Gricauića	IN
Pancera	IN
Petelince, Petelinno, Peteliçe	I
Rubeus	IN
Samitarius	I
Senesius	I
ETNONIM (geografsko podrijetlo)	
Paduanus	IN

7. tablica: Vrste imena s prijedlogom de Nada Klaić, Ivo Petricioli, Zadar u srednjem vijeku do 1409., *Prošlost Zadra - knjiga II*, Zadar 1976.

IME S PRIJEDLOGOM DE	
PREZIME	Vjerodostojnost
de Baçiça	I
de Beg(n)a	IN
de Çaro	I
de Cernuco	I
de Fruminno	I
de Gournico	I
de Kilaueç ²⁷⁴	I
de Lacurtiscia	I
de Lemesso	I
de Lemescio	IN
de Lesiça	I
de Lourehcna	IN
de Machuello	I
de Micusso	IN
de Mira	I

²⁷⁴ *Kilaueç* je, pretpostavljamo, prezime nastalo iz nadimka.

IME S PRIJEDLOGOM DE	
de Miligosto	I
de Petrigna	I
de Pobratim	I
de Ritesa	I
de Scomla	I
de Slurad(o)	IN
de Suscela	I
de Uodcarra	I
PODRIJETLO	
de Arbo	E
de Besti	E
de Iadera	E
de Pago	E
de Sablata	E
de Spaletto	E
de Ueneciiss	E
PATRONIM	
de Alberto	I
de Birfe	I
de Çanne	I
de Catarino	I
de Clemente	I
de Derse	I
de Drugoçay	I
de Gregorio	I
de Lompre	I
de Orlando	I
de Petriço	I
de Petriçolo	E
de Rainerio	I
de Spaurascini*	I
de Unasçiçe*	I

* Ova se kategorizacija temeljila na potrebi poštovanja u radu navedenih pravila prema kojima su u patronime, između ostalog, uvrštena i imena nejasnog karaktera donesena u ablativu treće deklinacije jer niti jedno interpretativno određeno prezime nije nosilo ovaj nastavak.

8. tablica: Popis šifri po učestalosti pojavljivanja

ŠIFRE	Brojnost
I01: VL (SO)*	17
K02: VI + DE (SO)	11
B01: VI + DE	11
I04: VI + DE + POR	9
H02: VI + DE + PS	8
A02: VI + DI	7
D01: VI + OV (VI)	6
D02: VI + OV (VI + Z)	6
F04: VI + OV (VI) + PS	6
H01: VI + Z + POR	6
F01: VI + OV (VI + DE) + PS	6
I05: VI + DI + POR	5
L03: VI + DI (SO)	5
K01: VI + OV (VI) + POR	4
E02: VI + Z + PS	3
B02: O + VI + DE	3
G01: O + VI + DI + Z	3
G02: VI + DI + PS	3
I03: VI + Z (SO)	3
M01: VI + POR (SO)	3
A05: VI + Z ili Z + VI	2
B03: VI + OV (VI + DE)	2
D03: VI + Z + OV (VI) + PS	2
D05: VI + OV (VI + DI)	2
E01: VI + Z	2
F03: Z + VI + DE ili VI + DE + Z	2
G03: VI + DI + Z	2
P04: VI + OV + OV (VI + DI) ili P04: VI + OV (VI + DI) + OV	2
R03: Z + VI + DI ili R03: VI + DI + Z	2
A01: VI	1
A03: VI + DI + DE	1
A04: VI + OV	1
B04: O + VI + DE + Z	1
C01: VI + DI + OV (VL + DE)	1
D04: O + VI + OV (VI + Z)	1
D06: VI + OV (DE)	1
D07: VI + OV (VI + Z) + OV (VI + DE)	1
F02: VI + DI + OV + PS	1
F05: VI + OV (VI) + OV (VI) + PS	1

ŠIFRE	Brojnost
F06: VI + OV + PS	1
L01: VI + PS	1
L02: VI + Z+OV(VI+DI) + POR	1
L04: VI + DI + OV (VI + DE) + PS	1
M02: VI + DI + DE + PS	1
M03: VI + DI + DE (SO)	1
P01: VI + DE + Z + POR	1
P02: VI + DI + Z + POR	1
P03: VI + DI + DE + POR	1
P05: VI + Z + OV (VI) + POR	1
P06: VI + OV (VI + DI + DE) + OV (VI + OV)	1
R01: NEP + OV (VI)	1
R02: VI + OV (VI) + OV (VI + OV (VI))	2
R04: VI + OV (VI) + OV (VI + DE)	1
R05: VI + OV (VI) + OV (VI + Z)	1
Ukupan broj:	169

* Podebljanim fontom su označene šifre koje se odnose na sekundarne osobe.

9. tablica: Popis šifri po rodnom obrascu

ŠIFRE	UČESTALOST PO MUŠKOM RODU
I01: VI (SO)	17
K02: VI + DE (SO)	11
B01: VI + DE	10
I04: VI + DE + POR	9
H02: VI + DE + PS	8
A02: VI + DI	7
H01: VI + Z + POR	6
D02: VI + OV (VI + Z)	5
F04: VI + OV (VI) + PS	5
F01: VI + OV (VI + DE) + PS	5
I05: VI + DI + POR	5
D01: VI + OV (VI)	4
L03: VI + DI (SO)	4
K01: VI + OV (VI) + POR	4
B02: O + VI + DE	3
E02: VI + Z + PS	3
G01: O + VI + DI + Z	3
G02: VI + DI + PS	3
I03: VI + Z (SO)	3
A05: VI + Z ili Z + VI	2
M01: VI + POR (SO)	2

ŠIFRE	UČESTALOST PO MUŠKOM RODU
B03: VI + OV (VI + DE)	2
D03: VI + Z + OV (VI) + PS	2
D05: VI + OV (VI + DI)	1
E01: VI + Z	2
F03: Z + VI + DE ili VI + DE + Z	2
G03: VI + DI + Z	2
R03: Z + VI + DI ili R03: VI + DI + Z	2
A01: VI	1
A03: VI + DI + DE	1
B04: O + VI + DE + Z	1
C01: VI + DI + OV (VL + DE)	1
D04: O + VI + OV (VI + Z)	1
D07: VI + OV (VI + Z) + OV (VI + DE)	1
F02: VI + DI + OV + PS	1
L01: VI + PS	1
L02: VI + Z + OV (VI + DI) + POR	1
L04: VI + DI + OV (VI + DE) + PS	1
M02: VI + DI + DE + PS	1
M03: VI + DI + DE (SO)	1
P01: VI + DE + Z + POR	1
P02: VI + DI + Z + POR	1
P03: VI + DI + DE + POR	1
P05: VI + Z + OV (VI) + POR	1
R04: VI + OV (VI) + OV (VI + DE)	1
R05: VI + OV (VI) + OV (VI + Z)	1
Ukupan broj:	150

ŠIFRE	UČESTALOST PO ŽENSKOM RODU
D01: VI + OV (VI)	2
P04: VI + OV + OV (VI + DI) ili P04: VI + OV (VI + DI) + OV	2
A04: VI + OV	1
B01: VI + DE	1
D02: VI + OV (VI + Z)	1
D05: VI + OV (VI + DI)	1
D06: VI + OV (DE)	1
F01: VI + OV (VI + DE) + PS	1
F04: VI + OV (VI) + PS	1
F05: VI + OV (VI) + OV (VI) + PS	1

ŠIFRE	UČESTALOST PO ŽENSKOM RODU
F06: VI + OV + PS	1
L03: VI + DI (SO)	1
M01: VI + POR (SO)	1
P06: VI + OV (VI + DI + DE) + OV (VI + OV)	1
R01: NEP + OV (VI)	1
R02: VI + OV (VI) + OV (VI + OV (VI))	2
Ukupan broj:	19

10. tablica: Popis šifri po ulogama

Zabilježene uloge	Šifre	Učestalost
Osobe zabilježene u imenovanju ugovornih strana		
	I01: VI (SO)	17
	K02: VI + DE (SO)	11
	L03: VI + DI (SO)	5
	I03: VI + Z (SO)	3
	M01: VI + POR (SO)	3
	M03: VI + DI + DE (SO)	1
Ukupan broj:		40
Druge osobe u pravnom činu		
	I04: VI + DE + POR	9
	A02: VI + DI	7
	B01: VI + DE	6
	I05: VI + DI + POR	5
	D01: VI + OV (VI)	4
	H01: VI + Z + POR	4
	F03: Z + VI + DE ili VI + DE + Z	2
	G01: O + VI + DI + Z	3
	K01: VI + OV (VI) + POR	3
	E02: VI + Z + PS	3
	A05: VI + Z ili Z + VI	1
	D05: VI + OV (VI + DI)	2
	G03: VI + DI + Z	2
	R03: Z + VI + DI ili R03: VI + DI + Z	2
	A01: VI	1
	A03: VI + DI + DE	1

Zabilježene uloge	Šifre	Učestalost
	B02: O + VI + DE	1
	D02: VI + OV (VI + Z)	1
	E01: VI + Z	1
	F01: VI + OV (VI + DE) + PS	1
	H02: VI + DE + PS	1
	L02: VI + Z + OV (VI + DI) + POR	1
	P01: VI + DE + Z + POR	1
	P02: VI + DI + Z + POR	1
	P03: VI + DI + DE + POR	1
	P05: VI + Z + OV (VI) + POR	1
Ukupan broj:		65
Ugovorne strane i pravni čin		
	H02: VI + DE + PS	7
	D02: VI + OV (VI + Z)	5
	F04: VI + OV (VI) + PS	6
	F01: VI + OV (VI + DE) + PS	5
	B01: VI + DE	5
	G02: VI + DI + PS	3
	B02: O + VI + DE	2
	B03: VI + OV (VI + DE)	2
	D01: VI + OV (VI)	2
	D03: VI + Z + OV (VI) + PS	2
	P04: VI + OV + OV (VI + DI) ili P04: VI + OV (VI + DI) + OV	2
	A04: VI + OV	1
	A05: VI + Z ili Z + VI	1
	B04: O + VI + DE + Z	1
	C01: VI + DI + OV (VL + DE)	1
	E01: VI + Z	1
	D04: O + VI + OV (VI + Z)	1
	D06: VI + OV (DE)	1
	D07: VI + OV (VI + Z) + OV (VI + DE)	1
	F02: VI + DI + OV + PS	1
	F05: VI + OV (VI) + OV (VI) + PS	1
	F06: VI + OV + PS	1
	H01: VI + Z + POR	2
	K01: VI + OV (VI) + POR	1

Zabilježene uloge	Šifre	Učestalost
	L01: VI + PS	1
	L04: VI + DI + OV (VI + DE) + PS	1
	M02: VI + DI + DE + PS	1
	P06: VI + OV (VI + DI + DE) + OV (VI + OV)	1
	R01: NEP + OV (VI)	1
	R02: VI + OV (VI) + OV (VI + OV (VI))	2
	R04: VI + OV (VI) + OV (VI + DE)	1
	R05: VI + OV (VI) + OV (VI + Z)	1
Ukupan broj:		64

11. tablica: Popis šifri po abecednom redu

ŠIFRE	Brojnost
A01: VI	1
A02: VI + DI	7
A03: VI + DI + DE	1
A04: VI + OV	1
A05: VI + Z ili Z + VI	2
B01: VI + DE	11
B02: O + VI + DE	3
B03: VI + OV (VI + DE)	2
B04: O + VI + DE + Z	1
C01: VI + DI + OV (VL + DE)	1
D01: VI + OV (VI)	6
D02: VI + OV (VI + Z) i D02: VI + OV (VI + Z)	6
D03: VI + Z + OV (VI) + PS	2
D04: O + VI + OV (VI + Z)	1
D05: VI + OV (VI + DI)	2
D06: VI + OV (DE)	1
D07: VI + OV (VI + Z) + OV (VI + DE)	1
E01: VI + Z	2
E02: VI + Z + PS	3
F01: VI + OV (VI + DE) + PS	6
F02: VI + DI + OV + PS	1
F03: Z + VI + DE ili VI + DE + Z	2

ŠIFRE	Brojnost
F04: VI + OV (VI) + PS	6
F05: VI + OV (VI) + OV (VI) + PS	1
F06: VI + OV + PS	1
G01: O + VI + DI + Z	3
G02: VI + DI + PS	3
G03: VI + DI + Z	2
H01: VI + Z + POR	6
H02: VI + DE + PS	8
I01: VL (SO)	17
I03: VI + Z (SO)	3
I04: VI + DE + POR	9
I05: VI + DI + POR	5
K01: VI + OV (VI) + POR	4
K02: VI + DE (SO)	11
L01: VI + PS	1
L02: VI + Z + OV (VI + DI) + POR	1
L03: VI + DI (SO)	5
L04: VI + DI + OV (VI + DE) + PS	1
M01: VI + POR (SO)	3
M02: VI + DI + DE + PS	1
M03: VI + DI + DE (SO)	1
P01: VI + DE + Z + POR	1
P02: VI + DI + Z + POR	1
P03: VI + DI + DE + POR	1
P04: VI + OV + OV (VI + DI) ili P04: VI + OV (VI + DI) + OV	2
P05: VI + Z + OV (VI) + POR	1
P06: VI + OV (VI + DI + DE) + OV (VI + OV)	1
R01: NEP + OV (VI)	1
R02: VI + OV (VI) + OV (VI + OV (VI))	2
R03: Z + VI + DI ili R03: VI + DI + Z	2
R04: VI + OV (VI) + OV (VI + DE)	1
R05: VI + OV (VI) + OV (VI + Z)	1
Ukupan broj:	169

Literatura

- BJELANOVIĆ, Ž., 2006. = Živko Bjelanović, Hipokoristik kao oznaka za tvorbeni način i kao oznaka za vrstu značenja, *Folia onomastica Croatica*, 15, 1-14.
- FRANČIĆ, A., 2006. = Anđela Frančić, Što je osobno ime?, *Folia onomastica Croatica*, 15, 71-80.
- FABIJANEC, S. F., 2001. = Sabine Florence Fabijanec, Pojava profesije mercator i podrijetlo trgovaca u Zadru u XIV. i početkom XV. stoljeća, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 19, 83-125.
- FABIJANEC, S. F., 2006. = Sabine Florence Fabijanec, Žensko upravljanje nekretninama u drugoj polovici 14. stoljeća u Zadru, *Historijski zbornik*, LIX, 33-52.
- FABIJANEC, S. F., 2011. = Sabine Florence Fabijanec, Djeca pod okriljem odraslih, Odrastanje na istočnom Jadranu u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, *Istarski ovijsni biennale*, 4, 131-145.
- GRBAVAC, B., 2010. = Branka Grbavac, *Notarijat na istočnojadranskoj obali od druge polovice 12. do kraja 14. stoljeća*, doktorska radnja, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- HAVILAND, W. A., 2004. = William A. Haviland, *Kulturna antropologija*, Zagreb.
- JAKIĆ-CESTARIĆ, V., 1972. = Vesna Jakić-Cestarić, Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Zadru*, 19, 99-166.
- JAKIĆ-CESTARIĆ, V., 1974. = Vesna Jakić-Cestarić, Ženska osobna imena i hrvatski udio u etnosimbiotskim procesima u Zadru do kraja XII. stoljeća, *Radovi instituta JAZU u Zadru*, 21, 291-337.
- JAKŠIĆ, N., 2000. = Nikola Jakšić, Vladarska zadužbina sv. Bartola u srednjovjekovnom sleu Tršći, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 42, 17-64.
- JANEKOVIĆ-RÖMER, Z., 1992. = Zdenka Janeković-Römer, Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu u XIII. i XIV. stoljeća, *Historijski zbornik*, 1 (XLV), 179-194.
- JURAN, K., 2008. = Kristijan Juran, Blatska antroponimija 14. stoljeća, *Znanstveni skup Blato do kraja 18. stoljeća*, sv. 3, ur. T. Šeparović, Općina Blato, Blato, 2005, 77-97..
- KLAIĆ, N., PETRICIOLI, I., 1976. = Nada Klaić, Ivo Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku do 1409. Prošlost Zadra*, knjiga II, Zadar.
- KOLANOVIĆ, B., 2002. = Barbara Kolanović, Povijesni antroponimi otoka Pašmana (1279-1355.), *Čakavska rič*, 1-2 (XXX), 429-442.
- KURILIĆ, A., 1995. = Anamarija Kurilić, Obitelj u ranorimskoj Liburniji, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 34 (21), 47-83.
- KURILIĆ, A., 1999. = Anamarija Kurilić, *Pučanstvo Liburnije od 1. do 3. stoljeća po Kristu: antroponimija, društvena struktura, etničke promjene, gospodarske uloge*, doktorska radnja, Filozofski fakultet Sveučilište u Zadru.

- LADIĆ, Z., 2009. = Zoran Ladić, Labinsko društvo u ranom novom vijeku u zrcalu bilježničkih dokumenta bilježnika Bartolomeja Gervazija, *Historijski zbornik*, 1 (LXI), str. 47-70.
- MARGETIĆ, L., 1996. = Lujo Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Zagreb.
- MAREVIĆ, J., i dr., 2000. = Jozo Marević, *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb.
- MATIJAŠIĆ, R., 2002. = Robert Matijašić, *Uvod u latinsku epigrafiju*, Pula.
- NIKOLIĆ, Z., 2003. = Zrinka Nikolić, *Rođaci i bližnji: dalmatinsko gradsko plemstvo u ranom srednjem vijeku*, Zagreb.
- NOSIĆ, M., 1998. = Milan Nosić, Hrvatska imena hebrejskog podrijetla, *Riječ: časopis za slavensku filologiju*, 4(1), 62-71.
- RAUKAR, T., 1977. = Tomislav Raukar, *Zadar u XV. stoljeću*, Zagreb.
- RAUKAR, T., 1981. = Tomislav Raukar, Komunalna društva u Dalmaciji u XIV. stoljeću, *Historijski zbornik*, god. XXXIII-XXXIV (1), str. 139-209.
- RAUKAR, T., 2002. = Tomislav Raukar, *Seljak i plemić hrvatskog srednjovjekovlja*, Zagreb.
- RAUKAR, T., 2008. = Tomislav Raukar, Moćni i marginalizirani u hrvatskom srednjovjekovlju, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti*, 46, 201-237.
- SALWEY, B., 1994. = Benet Salwey, What's in a Name? A Survey of Roman Onomastic Practice from c. 700 B.C. to A.D. 700., *The Journal of Roman Studies*, 84, 124-145.
- SHULAMITH, S., 2003. = Shulamith Shahar, *The Fourth Estate. A history of Women in the Middle Ages*, London.
- ŠIMUNDIĆ, M., 1988. = Mate Šimundić, *Rječnik osobnih imena*, Zagreb.
- ŠIMUNOVIĆ, P., 1982. = Petar Šimunović, *Razvitak imenske formule u Hrvata*, Zagreb, 283-292.
- ŠIMUNOVIĆ, P., 2006. = Petar Šimunović, *Hrvatska prezimena*, Zagreb.
- ŠIMUNOVIĆ, P., 2009. = Petar Šimunović, *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Zagreb.
- ZJAČIĆ, M., 1959. = Mirko Zjačić, *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Taralla: 1279-1308=Notariorum Jadrensiu Henrici et Creste Tarallo acta quae supersunt: 1279-1308*, Zadar.

RÉSUMÉ

Une approche méthodologique possible à la recherche anthroponymique des archives de Zadar en l'an 1289

Le but de présent travail est la présentation de l'un des modèles dans la recherche anthroponymique. Nous avons utilisé les sources publiées des archives médiévales qui concernent les

mentions légales. Notre intérêt se posa notamment sur les données des noms propres qui ont été soumis à une analyse statistique.

Le départ pour cette analyse était l'idée que le moyen âge ne connaît pas une formule de dénomination individuelle fixe et qu'elle est en effet le résultat d'un conglomérat des données différents. La recherche a également confirmé l'hypothèse sur l'existence d'une certaine norme dans la dénomination en relation avec le rôle que la personne nommée occupe dans le procès juridique en question.

Le prénom, unique élément stable dans la dénomination médiévale, peut recevoir d'autres éléments immanents ou objectifs instables. Cela résulte avec une structure dénomminative instable du point de vue de son contenu et de l'organisation des éléments. Malgré cette instabilité, on peut remarquer une tendance vers la simplification de la formule de dénomination individuelle qui va ultérieurement résulter avec la création du nom de famille fixe.

Mots-clés: approche méthodologique, anthroponymie, moyen âge, Zadar